

БІБЛІОТЕКА ЛЕМКІВЩИНИ

Ч. 3.

ФРАНЦ КОКОВСЬКИЙ

Східніми межами ЛЕМКІВЩИНИ

ЛЬВІВ 1937

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „НАШ ЛЕМКО“

Бібліотека Лемківщини.

1. Ю. Тарнович: Ілюстрована Історія Лемківщини	ціна 3'00 зл.
2. І. Бугера: Українське Весілля на Лемківщині	0'50 зл.
3. Ф. Коковський: Східніми межами Лемківщини	1'00 зл.

Готові до друку:

4. Ю. Тарнович: Історичні памятки в західніх Карпатах.
5. Ф. Коковський: Визвольні змагання Лемківщини.

Замовляти:

БІБЛІОТЕКА ЛЕМКІВЩИНИ

Львів, ул. Зіморовина ч. 2.

.....

Найкращий український часопис

„НАШ ЛЕМКО“

ДЛЯ ЛЕМКІВЩИНИ

Річна передплата 3 зл., піврічна 1·80 зл.. чвертьрічна 1 зл. — Закордоном: річно 1 ам. дол.

Адреса:

„НАШ ЛЕМКО“

Львів, ул. Зіморовича ч. 2.

БІБЛІОТЕКА ЛЕМКІВЩИНИ

Ч 3.

ФРАНЦ КОКОВСЬКИЙ

Східніми межами ЛЕМКІВЩИНИ

ЛЬВІВ 1936

НАКЛАДОМ ВИДАВНИЦТВА „НАШ ЛЕМКО“

З ДРУКАРНІ ВИД. С-КИ „ДІЛО“, ЛЬВІВ, РИНОК 10.

ПЕРЕДМОВА.

До недавніх часів малохто цікавився Лемківщиною. Були вправді спроби наблизитися до Засянських Братів, дехто навіть писав принагідні статті в українській пресі — коротші або довші про долю, чи пак недолю мешканців Карпатських Окраїн, однаке плянової, на ширшу мету подуманої праці — чомусь — не було.

Не можемо також заперечити, що не було ідейних одиниць і в самій Лемківщині; але й вони не могли багато самі вдіяти на лихо загосподарованій землі. Наш брат, Лемко, залишений своїй долі, теж пізно додумався, що він не посягав по чуже, повільно тратив своє...

Та, безмежна любов до свого загінчика, до своєї церковці та до всего, що йому батьки в спадщині залишили й переказали — веліла йому заговорити устами своїх синів.

Від часу появи першого українського національного часопису для Лемківщини „Наш Лемко“ — Лемківщина пробудилася, дала незбитий доказ своєї зрілости. Лемко нізащо не виречеться свого національного імені.

Що вже не діялося на цій Лемківщині? Однаке тверда душа нашого брата над Попрадом, Вислоком зберегла всі народні цінності. Заговорила Лемківщина — край споконвіку замешканий Лемками, що твердо вросли в свою землю та споконвіку переживають ту, у себе, свою долю й недолю.

Що більше, цінности лемківських окраїн застали не лише самих уродженців Лемківщини цікавитись її долею, але Лемківщина найшла в особі

Д-ра Ф. Коковського захопленого свого приклонника й письменника. Саме його непосидюча вдача та велика бистроумність позволяла йому наблизитись до лемківського брата, пізнати його, оцінити та полюбити.

Нелегка це річ — змістити в таку невеличку книжку багатство українського племени в Карпатах, коли хочеться показати, як розвивається на Лемківщині громадське та культурне життя.

Легко і приступно написаний культурно-політичний репортаж з відбутих поїздок від Сянока до Динова, із заввагами історичного, культурного та порівнального змісту. Перший розділ доповнює слідуючий п. н. „Боротьба за Церкву в Кремянії“, відтак поміщено про „Рибальство в Сяніччині“ й „Над джерелами Ослави“. До того ще книжка прикрашена й оживлена образками дає нам живе й яскраве поняття про багатство та ріжносторонність українського життя на Лемківщині.

Юліян Тарнович.

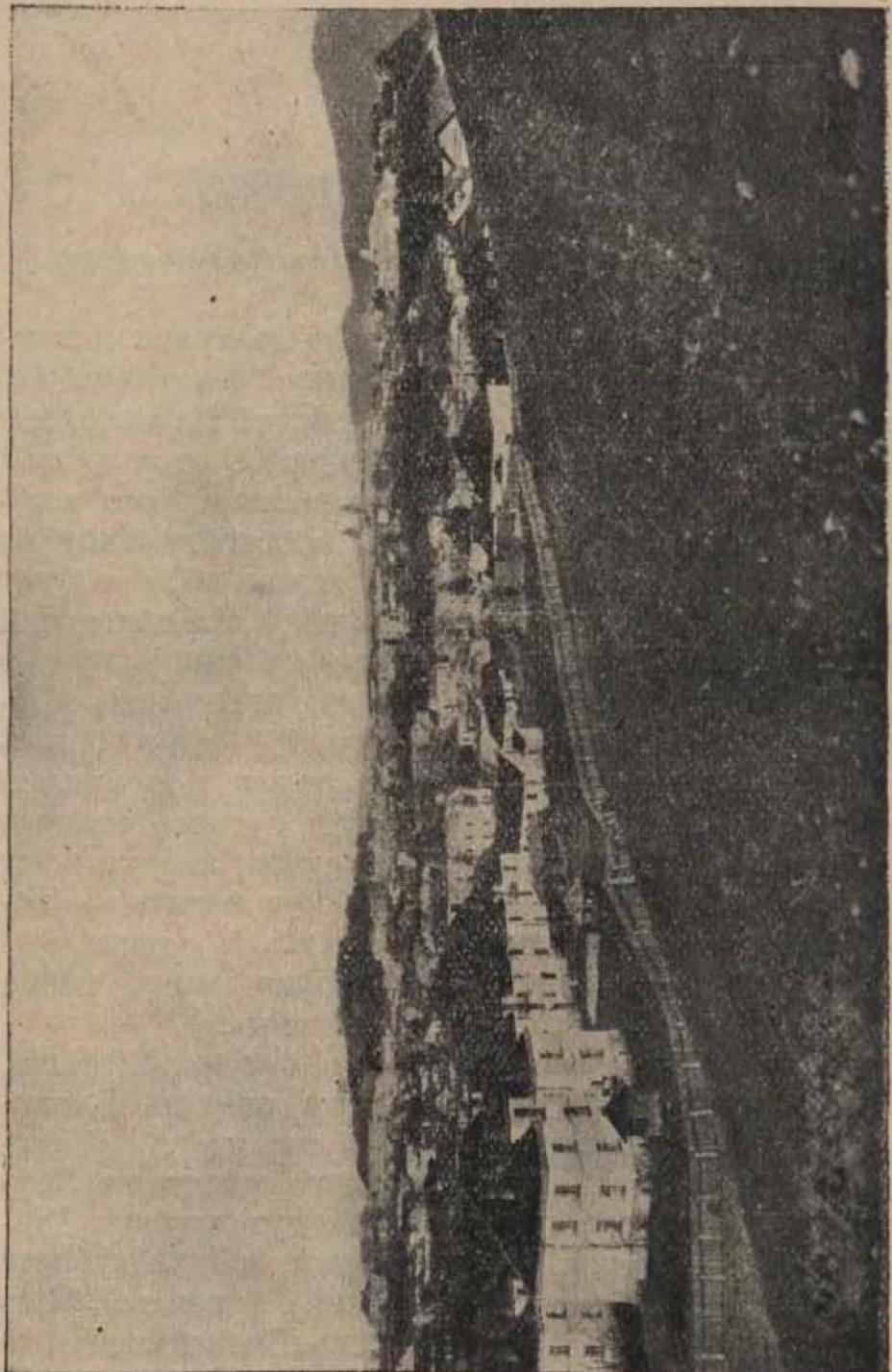
ВІД СЯНОКА ПО ДИНІВ.

(Мандрівка півн.-східними межами Лемківщини).

Сянік! Скільки приман, скільки краси довкола! Скільки гарних споминів тиснеться до мене, коли згадаю, про це наше княже місто! На високому горбі, оповите до сходу срібляною лентою Сяну, що ніби вуж веться долиною під містом. Його шумливі хвили ненастально пливуть, просковзуються по камянику руслі ріки, шепчуть якусь ніби забуту казку про давно-минуле... Зелений вільховецький ліс, що поростає горби на схід від Сянока, криє у своїому нутрі дві памятки нашої старовини: Вірлинні Скелі, де колись княжі сторожі — наче гострозорі вірли стерегли доступу лісовими просміками над сяновий брід та останки руїн якогось старого замчища. Чиє воно, хто його будував, хто та чому там жив — годі розпитатися. Може колись — колись химерна доля дозволить комусь із наших учених поробити там потрібні розшуки, може тайна темного лісу розкриється перед нами...

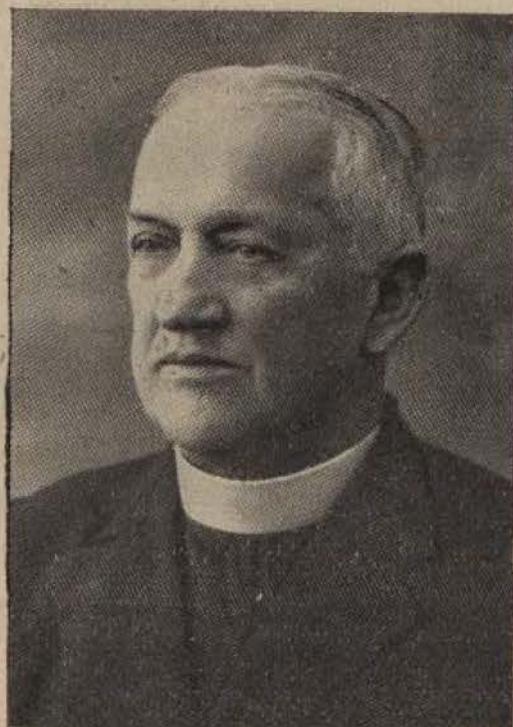
Сянік! Наше княже місто з останками валів, перебудованим незугарно княжим замком, Владичою горою, що тепер назвали її парком А. Міцкевича... Сянік — центр українського життя на Лемківщині. Знаменито розвивається тут кружок Рідної Школи (голова — ентузіаст рідношкільних справ — др. Степан Ванчицький), працює філія „Просвіти“ (голова — др. Василь Блавацький), на дуже високому рівні стоїть музей „Лемківщина“, розвиваються по змозі кооператива „Сян“, Лемківський Союз, Український Народний Дім, Молочар-

Місто Сянік.

ня, Народня Торговля. Дуже велику роботу робить читальня „Проовіти“ добірною своєю бібліотекою та частими рефератами.

Коли доля заведе вас до Сяноцького парохіяльного будинку, не забудьте навідатися до місцевого старенького пароха, о. Омеляна Константиновича. Найстарший громадянин-українець у місті, а ще уроженець Лемківщини. Помимо своїх літ (ур. 1864 р.) бадьорий, жававий, пам'ять у него знаменита. Один із піонірів українського руху на переломі вісімдесятих років минулого століття, майже сучасник Івана Франка, про якого розкаже вам чимало ціківого. Член-основник та

О. Омелян Константинович, парох у Сяноці.

діяльний член старшини кожнього українського товариства, не щадив ніколи ні труду ні грошей для народніх цілей.

Коли ж уже будете в парохіяльному домі, не забудьте попрохати, щоб завели вас до музею „Лемківщина“, що там міститься. Там побачите дуже цікаві старинні образи, дуже гарної роботи, —

працю наших мистців малярів із XV., XVI., XVII. століття. Найбільше зацікавлять вас певно такі образи: „Розпяття“ з Рихвалду в Горлицчині, „Матір Божа з Христом на руках“ та „св. Микола“ із Довгого в Сяніччині, „Воскресення“ із церкви в Ютилові, „Ісус“ образ з Бортного, „св. Михайло“ образ із Хревти в Ліщині. Стрінете також образи з Доброї Шляхотської з XVIII. ст., багатий збір рукописних книг, документи, починаючи з XVI. ст., дерев-

Розпяття з Рихвалду в Горлицчині з XV. в.
(із збірок музею „Лемківщина“).

ляні, скляні та цинові чаші, народні одяги, писанки, вишивки, документи Української Народньої Республики.

Добре буде, як стрінете там голову музею, мистця Льва Геца. Він вам усе покаже, пояснить, а закоханий такий у „своєму музеєві“, що не єв би, не пив, а все говорив би про нього. Пишу: „у своєму музеєві“, бо ж отверто треба сказати, що музей „Лемківщина“ — це укохана дитина Геца, що в неї вложив він 5 літ важкої праці. Коли б не

стрінули професора Геца в музеї, зайдіть до його до хати. Варто потрудитися. Усе найдете там щось цікаве, нове. Чи його власні образи, чи „Стрілецьку Антольогію“, чи збірку боєвих, стрілецьких відзнак, чи — хочби тільки щиру — сердечну гутірку.

Оглянувши музей, не забудьте навідатися до читальні „Просвіти“, що має домівку недалеко церкви. Ще краще, як потрудитеся на „Шкляну Гору“, до власної домівки голови читальні, о. Степана

Професор Лев Гец, арт. маляр, Голова музею
„Лемківщина“ в Сяноці.

Венгриновича. Такі щирі серця, таке сердечне приняття, як у пп. Соні та Степана Венгриновичів, стрінеть рідко. Три маленькі привітні кімнатки, ясний, щирий усміх добрячої „тети Соні“, отверті щирі слова о. Степана, чого-ж вам більше треба? Ах, правда, людина живе не тільки духом, але про те не журіться. У доброї „тети Соні“ найдеться все щось, чим міг би покріпитися дорогий гість, а в них усі гості — дорогі. Це вже в них така щира

старо-українська вдача та гостинність старих священичих родів. Довідається там багато цікавого про нашу шкільну молодь, бо о. Степан тепер катехит на всі школи в Сяноці, а є їх з десяток. Іще недавно був осібний катехит у гімназії, а о. Степан учив тільки по „нижчих університетах“, тепер звалили на него все й ще кажуть, треба звивати катехитуру, бо — мало (!?) учнів... Не один волос на голові о. Степана побілиця ця справа...

**О. Степан Венгринович. Голова читальні „Просвіти“
в Сяноці.**

Хочете розвідатися, як працює „Рідна Школа“? Загляньте в домівку д-ра Степана Ванчицького, поговоріть із ним, або секретарем кружка м-ром Левком Букатовичем. Довідається багато про працю Кружка, різні перепони, про все. І багато научитеся, дуже багато. Лемківське товариство „Український Народний Дім“ у Сяноці не має ще власної домівки. Але мало свого першого голову о. Константиновича, що придбав для нього гарну площу в

середмісті, має тепер молодого, рухливого голову, д-ра Володимира Караповича, що поставив собі за ціль призбирати фонди, потрібні на будову цеї домівки.

Про діяльність Філії „Просвіти“, що сягає до Горлицчини, Ясельщини, Березівщини, довідається в д-ра В. Блавацького та невтомного організатора Філії, Петра Венгльовського. Коли ж схочете побачити чудові вишивки, загляньте до нової домівки п.

Соня з Паньківських Венгриновичева.

Ірини Добрянської. Потреба вам якої нової української книжки, найдете їх певно в домах проф. Ф. чи радн. Б., а ще стрінется там з сердечним, гостинним приняттям, щирим, сердечним словом обох хазяйок...

Я особисто не міг би розпрашатися з Сяномком, не навідавшися до моєго знайомого ще з чернівських часів, д-ра М. Бажалука, відомого автора популярних праць, друкованих осібними книжечками, або у виданнях „Просвіти“. Заризикую сміло

тверждення, що це наш найкращий популяризатор природничих наук, повний знання, досвіду, що вміє промовити простим словом, та гарною українською мовою. Якщо я знов би, що це не буде нелояльність з моєї сторони, зрадив би вам іще, що в його гарний талан до веселих, троха насмішливих оповідань. Але тому, що не знаю, як він буде на цю „зраду“ задивлятися, мовчу.

Др. Степан Ванчицький, Голова „Рідної Школи“
в Сяноці.

Іще кілька цікавих дат і фактів зо старовини Сянока на закінчення. Брак джерельних, архівальних матеріалів не дає нам зможи провірити початків міста Сянока. Можна тільки з усякою правдоподібністю припускати, що впродовж XI. і XII. століття повстала за тодішніх княжих часів сяніцька твердиня. В кожному разі Сянік існував уже з початком XII. століття в часі розгрому Половців (1103 р.) за княження Святополка Ізяславича й Володимира Мономаха. Промовляє за цим наперед близькість о-

селі званої „Половцями“, що повстала з поселення коло княжої кріпости Сянік полонених Половців та ще та обставина, що до XVI. століття стояла на замковій площі в Сяноці церква, а замкові церкви будували в старині для князів навіть в місцях їх часового перебування.

Першу джерельну історичну згадку про Сянік містить в собі Галицько-Волинський Літопис під

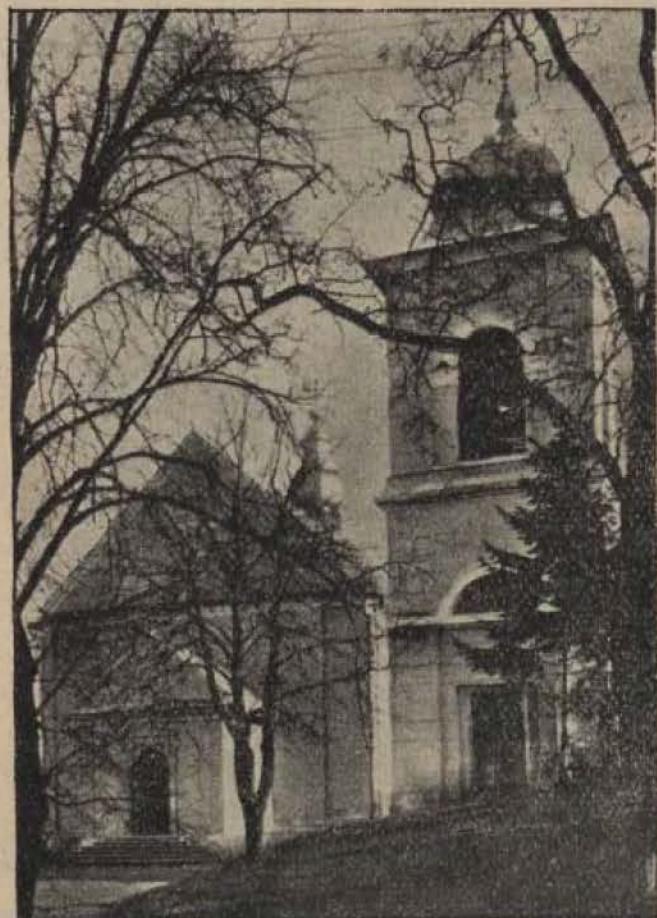

Др. Володимир Карапович, лікар, Голова Українського
Народнього Дому в Сяноці.

1150 р. Літописець оповідає там про похід угорського короля Гейзи проти галицького князя Володимира. Ця записка звучить: „Володимир же в то время стояще у Белза и ту услышав король уже вшел у город, поверга вози свои, и сам гна с дружиною своею к Перемишлю. Король же прешед гору и взя Сянок город и посадника его Яця, и села у Перемишля много вся.“ Щоб розвинутися в город (місто), мусів уже Сянік давно перед тим існувати.

Згадку про княжий Сянік містить ще згаданий літопис під 1202 р., відтак під 1206 р., коли то вдова по князю Романі, втікаючи з Галича зо своїми синами, Данилом і Васильком, перед київським князем Рюриком, стрінулася тут з угорським королем Гейзою. Вкінці під 1231. р. згадується у цьому лі-

Церква в Сяноці.

топису про Сянік, як про город сусідуючий з так званими „угорськими воротами“. В 1340 р. за польського короля Казимира переходить Сянік враз із іншими княжими городами під панування Польщі. В 1377. р. навідується зі своєю дружиною до Сянока король Людвік Угорський.

Населення Сянока було за княжих часів наскрізь українське та ще й за польських часів задер-

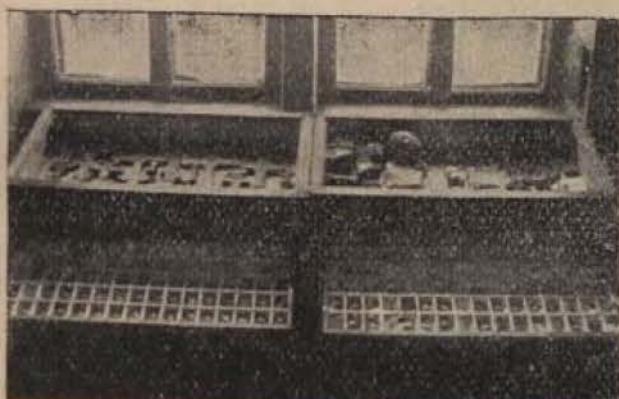
жало довго свою народність. Кромі цього поселювалися в Сяноці також чужинці, що приходили тут із сусідних країв Угорщини й Польщі.

Із княжою бувальщиною Сянока звязані теж його церкви. Історично певний факт, що вже за кня-

Загальний вигляд музею „Лемківщина“ (всередині).

жих часів стояла на замковій площі в Сяноці поставлена около 1250. р. дерев'яна церква св. Димитрія. У ній була чудотворна ікона Розпятого

Скринька зі склом (габльота) — всередині: хрести, прадавні знахodi, лемківські писанки.

Христа. Церква була свідком упадку давної княжої держави та проіснувала до 1550. р. Тоді її розібрали.

Про те, що сталося далі, маємо в парохіяльній хроніці записане таке: „Сяніцькі міщани, що їм збрала влада церкву на замку, маючи приказ від тодішнього правительства, щоб упродовж трьох днів побудувати церкву на визначеній їм площі на валах, бо інакше небуде їм вільно в місті будувати цер-

Гріш із римських часів (напис: M A grrippa, co (n) s (ul) у музею „Лемківщина“.

кви, наскорі закупили деревляну церкву в містечку Ясениці, а спровадивши дерево, побудували церкву в Сяноці, що проіснувала до 1789. р.“ На місці зга-

На Вірлинних Скелях у вільховецькому лісі, на схід в'д Сянокз.

даної деревляної церкви збудували в Сяноці в 1784 — 1789. рр. за тодішнього пароха, о. Івана Куневича, за зібрані добровільні жертви — нову муровану церкву, що стоїть по нинішній день.

На сяніцькім „пред-градю“ (передмістю) стояла від непамятних часів друга деревляна церква, що її львівський губерніяльний уряд приказом ч. 27453 — на злобний і фальшивий донос із Сянока, що вона згоріла — приказав в 1790 р. розібрati. Останнім парохом сяніцького „пред-градя“ був о. Іван Вайцович.

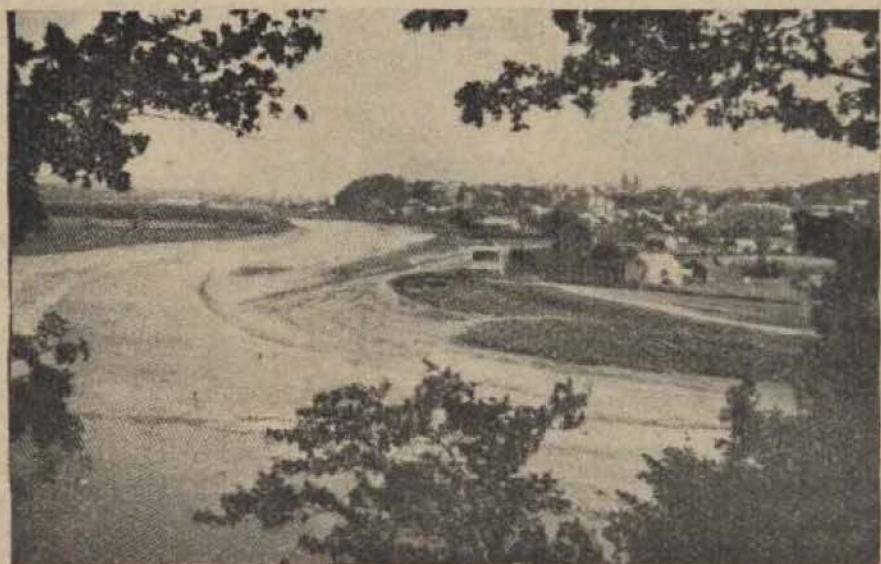

Народній одяг у музею „Лемківщина“.

У XVI. і XVII. столітті був Сянік живим, релігійним і культурно-національним осередком для значної частини Лемківщини. Уже в 1551. р. існувала тут школа, з неї виходили рукописні, церковні книги, приміром „Апостол“ в 1551. р. Були тут два добре зорганізовані брацтва. Звідси вийшов син сяніцького священика Михайло Василевич, що на припоручення княжни Гольшанської переклав Євангелію з болгарської на українську мову.

В часах берестейської церковної унії придержуvalся Сянік разом із околицею давньої прадідньої віри. Тут шукав по утраті перемиського владичого престола охорони й попертя епископ Антін Винницький та перебував тут приблизно в 1668—1675 рр.

Важко пращатися зо Сяноком, але ж треба вибиратися далі. Там на півночі, за Сяноком на високому горбку серед зелені пишається церква в Межиброді. Перепливаемо човном Сян під присілком **Біла Гора**, потім два кільометри дороги оболонням попри старе русло Сяну, під лісом, стежка в гору й ми вже побіч межибрідської церкви. **Межибрід**, маленьке сільце, в ньому малошо більше понад чотири сотні українців, а з пів дюжина ла-

Вид на Сянік з Білої Гори.

тинників. А скільки шуму воно робило в останніх роках, скільки крові напсуvalося нашим доморослим „руссکим“. До війни — їхня твердиня, де й слова про українців не слід було сказати — сьогодні, бодай половина мешканців, молодих, активних громадян, гордиться тим, що вони українці. Яких способів, хитрощів не хваталися домашні та сяніцькі „руsski“, щоб тільки знищити українців! Непристойні бійки під церквою та в церкві, забирання церковних прикрас — рушників, тому, що вони вишивані, нищення штучних квіток у церкві тільки тому, що вони мали краску жовту та блакитну — це все дрібнички. Були й поганіші річи. „Хтось“ під-

кинув одному діяльному громадянинові рушницю (в його домі містилася читальня „Просвіти“), „хтось“ зробив донос на бідного, але дуже здібного та свідомого учня сяніцької гімназії, бідняга мусів опинитися в березівській школі. „Хтось“ раз-у-раз робить доноси до поліції, гміни, староства, а до відповідальності потягають — тільки самих українців. „Хтось“ так довго воював та доносив проти за-відателя парохії, о. Дмитра Кузьмінського (бувшо-

Церква в Межиброддю.

го старшину У. Г. А.), поки його не кинули на со-трудника до Глудна. „Хтось“ робить вічно доноси до інспектора на вчительку — українку, словом цих „хтось і не злічити.

Крайна ворожнеча в селі. Із перенесенням о. Кузьмінського, українці перестали ходити до межибрідської церкви, новонастановлений сотрудник о. В. Бартко („русский“) також не міг довго ви-держати зо „своїми“, постарався скоро з ними роз-пращатися...

Про історію села небагато можна сказати. Основане воно мабуть у XVI. стол. Й з цього часу існує грамота польського короля Августа III. (хоч

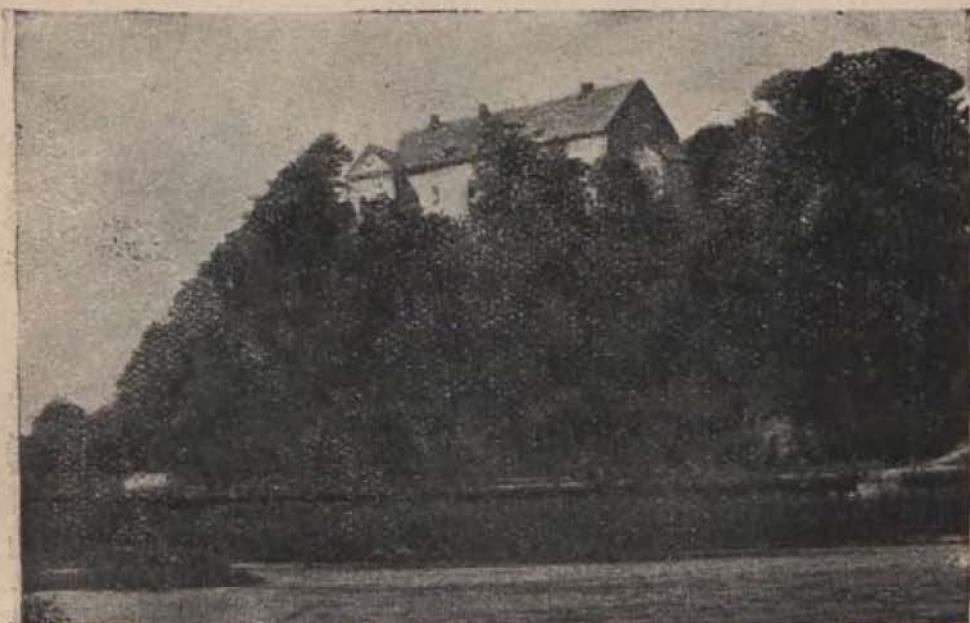
здається більше правдоподібним, що воно існувало вже в XV. ст. та заложене було ще за часів наших князів і там був василіянський монастир), що не юдавав він першим поселенцям Межибрідя право свободно рибалкувати на Сяні, виробляти на домашні потреби пиво, рубати на свої потреби королівський ліс. Нині з цих усіх привілеїв нічо не лишилося. Мешканці села живуть із праці на своїх нивках (мабуть немає там господаря, щоб мав би:

Деревляна церква в селі Кінське. Збуд. 1927 р.

10 моргів поля), з рибалкування, заробітків у місті.. Багато заробляють дівчата вишивками. І ніде правди діти, межибрідські вишивки вийшли вже поза сяніцький повіт. Забрили у Східню Галичину, знають їх уже навіть у Познані та Варшаві. Ціла велика заслуга вивчення межибрідських дівчат вишивати припадає місцевій учительці, п. Ірині Добрянській. У виконанні робіт, доборі красок, розміщені взірців слід її тихої мистецької вдачі, досвід та замилування до цеї праці.

Але вернімося до історії села. Першу деревляну церковцю в Межибродді збудував в 1784 році парох о. Іван Вайцович, межибрідський уроженець. Протривала вона аж до 1901 р., коли саме другий межибрідянець, лікар Олекса Вайцович, побудував своїм коштом теперішню церкву. Чуда-дива творилися з цим Олексою Вайцовичем. Батьки його були вільні від панщини. Він самий (як багато-багато наших) почував себе поляком, опинився навіть у

Замок у Сяноці.

польському повстанні, а потім у Росії, де довгий час лікарював. Але видно якийсь внутрішній голос не давав йому спокою, ощє тягнуло його до покинутої, забутої батьківщини, він вертається не тільки до рідного села, але й до прадідівської віри та рідного народу — та щоби хоч у часті спокутувати своє забуття, він власним коштом будує греко-католицьку церкву.

Важкі тепер відносини в Межибродді, прикро слухати й дивитися, як брат на брата малоощо з ногем не йде. Але саме постать Олекси Вайцовича родить у наших серцях сподівання, що й нинішні

блудні сини спамятаються, що якийсь внутрішній голос каже їм вернутися з манівців.

На тому боці Сяну, два кільометри на захід від Межибріддя лежить на горбку село, що урядово називається „Трепча“. Ця назва невластива, бо в дійсності це село зоветься **Теребча**. Народне пові-

Церква в Теребчі.

ря, записане в церковній хроніці каже, що ця назва походить з того, що там були оселені рибалки, що рибалкували на Сяні та в ставах, де тепер сільце Заболотці, теребили рибу в тому місці, де річка Сянічок вливається до Сяну, чистили її та візвозили на королівський двір до Krakova.

Але-ж коли зважимо, що Теребча існувала ще нім король Казимир прилучив Лемківщину до поль-

ської держави, мусимо пошукати іншого пояснення назви. Мені здається, що назва села пішла від того, що в тому місці, де закладали оселю, витеребили (викорчували) ліс, а відси „Теребча“. Назов сіл, що повстали в цей спосіб у Сяніччині багато: Чертіж, Просік, Кустарівці, Ялин і ін.

У Теребчі на 821 українців є аж — 18 латинників (вчисляючи в тому дідича, його сина, його дружину та дітей). Проте школа там утраквістична, а ніякої культурної, чи просвітної установи не-

Дорога до Волоської Тиряви.

ма. Були давніше старання заснувати читальню „Просвіти“, але син власника двора, Мєцьо Волінські, волів мати в себе радше читальню ім. Качковського, бо він — „працює теж у політиці“. Нині нема там ніякої.

Село бідне, безпросвітне, колись, іще в 1928 р., чванилося бодай тим, що в селі ніхто не був караний за крадіж, чи бійки. Нині й те змінилося.

Нешодавно проверчені нафтові шиби не здійснили сподівань власників, ледве животіють, а нафтової ропи дають стільки, що навіть продукція не оплачується.

Церковця в селі перероблена зо старої соціянської мурованої каплиці, що її дарував на церкву цісар Йосиф.

Гостинцем, що веться по лівому боці Сяну йдемо далі. Добре їхати холодком, бо з правого боку повіває легіт холодного вітру від Сяну, а з лівого несеться пошум дерев із Копача. Недалеко верху, що зветься Іловатий, минаємо закрут Сяну. А там на сході, якесь сільце втулилося в яр над потічком. Звертаємо очі.

— Що це за село?

— Лішня.

Неначе соромлячися за себе, ховається це сільце в ярку за вільховецьким лісом. Колишнє чисто українське село, село, що з него вийшов наш письменник Іван Филипчак, нині спольщилося майже цілком. Найнovіший шематизм виказує там 48 душ греко-католиків, але й з них не багато вміє говорити рідною мовою.

Лішня соромиться, хоч... соромитися треба не їй одній. Що роблять Страхотина, Ясениця, Кремяна, Дидня, Гумниська, Небоцько та багато інших сіл?

На боці лишаємо польське сало Дембну (колись Дубно), хвилину здержуємося при **Туринім потоці**. Маленький потічок, випливає зпід верху (530 м.), що також так зоветься. Манюсенький потічок, в літні, гарячі дні, не побачите в ньому води. Але за те як багато він вам говорить, які спогади з давнини наводить на думку!

Тур — княжий звір, князь наших лісів. Багато-багато їх було колись на нашій Лемківщині. Свідчать про те назви: Туриний потік, Турине поле, Туринсько, Турашівка (тепер Топорівка т. Коросна)! Нині — ледве зайці блукаються в перетреблених лісах, а коли появиться сернюк, або дик, зараз ціла юрба панків із Сянока увихається по лісах за ними!

Новий закрут Сяну, з лівої стрімкий беріг гори, з правої в низу шумлять хвилі. Вид такий чудовий, що може сміло мірятися з найкращими заграницями. Тільки використати його нема кому, наші

мандрівники ніколи туди не заглядають. І нема кому його людям прихвалити. Бо в нас усе так буває! Іздимо навіть по ріжких заграницях, описуємо Швайцарію, Італію, але якось ніхто з цих мандрівників не здобувся на те, щоб раз провідати докладно нашу Лемківщину. Правда — вигод може не знайшов би таких, як у чужинецьких кораблях, але мав би свідомість та самопевність, що пізнав забуту всіми нашу західну окраїну.

Професор Іван Филипчак.

За закрутом з правої сторони видніє **Сільна Тирява**. Про Сільну Тиряву довідається багато з праці професора Івана Филипчака, відомого письменника та широго, невтомного робітника над історією та культурним рухом Лемківщини. Ця праця п. н. „Історія Сільної Тиряви“ вже друкується.

Напроти Тиряви на заході мале жидівсько-польське містечко: Мриголод. Українців у ньому ледви 56 душ. Мають свою церковцю, побудовану

в 1901. р. Колись була це княжа оселя, потім, з переходом влади на польських королів мало містечко свої світлі хвилини та звалося Королівська Тирява, у відріжненні від Сільної та Волоської, але знищене кількаразово впродовж XV. до XVII. століття нападами татар, утратило своє значення, збідніло, населення мерло з голоду й звідсі назва „Мриголод“. Мешканці так до цеї назви привикли, що, коли в 1934. р. пропонували їм зміну назви на „Королівська Тирява“, відмовилися.

Срібнолентий Сян біля Мриголода.

Півтора кільометра дальше на північ лежить село **Гломча**, а ще два кільометри далі **Лодина**. Оба села старі (в Лодині є ще церковця з 1743. р.), мають разом із Мриголодом понад 1200 душ українців у протиставленні до 700 латинників та 250—300 жидів. В обох селах розвиваються гарно читальні „Просвіти“ під проводом місцевого пароха о. Степана Головода при діяльній співучасти його дружини. Наука хорального співу, курс вишивання, аматорські вистави — це все їхня праця.

У парохіяльних актах у Гломчі є документ з 1664. р, та в нім власник Тиряви, Дембної та Лодини, Войтіх Коц, оповідає про спустошення церкви в Лодині. Нову церкву побудував власним

коштом тодішній парох о. Лука Коцовський. Його нащадки, також сини українського священика, потонули в чужих морях.

Школа в Гломчі — утраквістична, в Лодині (341 українців) та Мриголоді — з польською мовою навчання.

Щоб не відбитися далеко, перепливаемо по-ромом Сян та опинюємося в **Добрій Шляхотській**.

Деревляна Церква в Лодині, збуд. 1743 р.

Це старе село, основане в 1402. р. Польський король Володислав Ягайло надав у цьому році за якіс заслуги трьом братам із Улюча: Іванові, Дмитрові та Ванькові поле зване „добра“ враз із численними привілеями. За надане поле та привілеї мали вони наказане спішити в три коні на кожну війну, чи потребу короля.

Мешканці Доброї, що пізніше прибрали прізвища Добрянських, ще вже в XV. столітті осібчий стан населення. Стоять вони посередині між „кметем“ і „шляхтичем“, не є нічії піддані, сидять на батьківських наділах землі, розпоряджають ними довільно. У 1467. р. купує сяніцький міщанин Іван

Кочан одну третю Доброї за 50 гривен. На тодішні часи це великий гріш. Поселенці Доброї були українці й до цеї пори вдержалися при вірі та народності батьків. На 1700 українців є в селі не більше 150

Члени Читальні „Просвіти“ в Улючі над Сяном.

зайшлих латинників. Проте школа там — утраквістична. Українці мають свої установи „Самопоміч“ та „Український Народний Дім“. Є в селі також каса Стефчика.

Наданих собі привілеїв пильнували мешканці Доброї. У кожного польського короля вміли вони постяти за їх потвердження. І так потвердив ці привілеї король Жигмонт Август, потім знову Володислав IV. у 1634. р. В Добрій існує ще досі цікава пам'ятка нашого давнього будівництва. Це стара дзвіниця у виді оборонної вежі.

За горою Магорою (507 м. понад позем моря) розложилася **Добра рустикальна**, що властиво творить одну цілість з Доброю шляхотською. Але тому, що вона повстала значно пізніше від Доброї шляхотської та ще тому, що в ній поселили людей, що не мали привілеїв, а навпаки мусіли платити чинші, а потім ще відробляти панщину, назвали її рустикальною (ніби по нашему: хлопською).

Церква в Улючі.

Досить можливою дорогою доїзджаємо до **Улюча**. Це попри Селиська, Володж та Павліковому може найсвідоміше село в березівському повіті. Числить майже 1200 українців, 160 латинників та аж 180 жидів. Цим останнім зачинає бути трохи круто в селі, особливо з того часу, коли в селі почала свою діяльність наша кооператива „Єдність“. Почалися ріжні скарги та доноси, наші люди пересиділись і по тюрмах і в Березі, але робота робиться, жидам починає бути тісно в селі. Дуже гарно розвивається читальня „Просвіти“. У Сяніччині відомий зо своїх виступів прегарно ведений, здисциплінований хор під орудою Романа Солтиковича,

сина місцевого пароха. У селі велика солідарність, велике зрозуміння національної справи та чести. Коли два роки тому влада п'ярещтувала була на жидівські доноси декого з тамошніх молодих, ідейних громадян (до речі кажучи, їх по слідстві повипускали на волю, а слідство припинили), молодь із

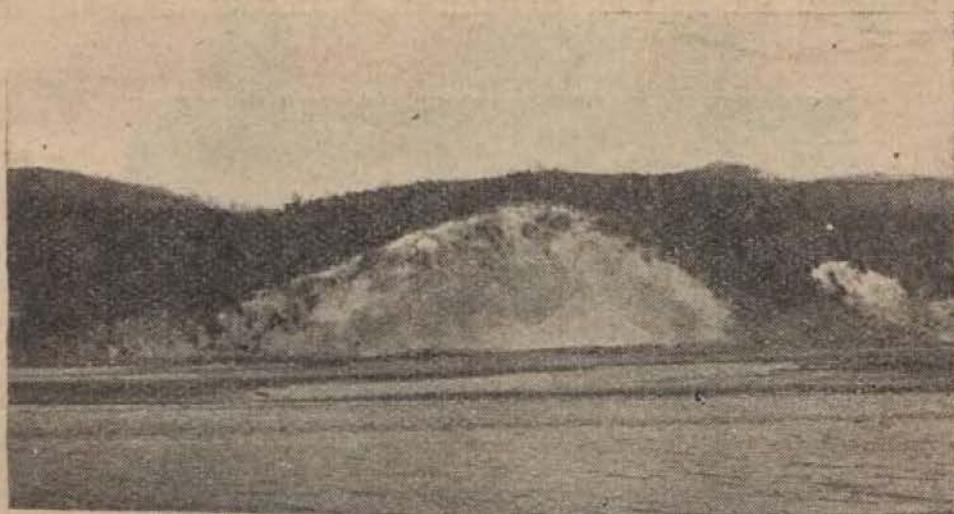
Дитячий Садок у Волоській Тиряві, — 5. 7. до 28. 8. 1936.
Провідниця Маруся Борисівна, побіч о. Зенон Крупський,
місцевий парох.

цілого села широко підпомагала в праці батькам пріарештованих, щоб хазяйства не потерпіли.

Улюч (в актах стрічаємо теж назву Улич, або Юлич), стара оселя, що своїми початками сягає старо-українських, княжих часів. Із пізніших часів задержалася в Улючі стара церковця, побудована в

1510. р. Вона для нас така цінна памятка, що не можу здергатися, щоб не сказати про неї хочби кілька слів.

Сама церква збудована з грубого дерева (була крита ґонтами, а від 1906. року бляхою) з одною вежою посередині й двома хрестами, один над входом, другий над престолом. Ціла церква, з війком престольної, оперезана на бойківський лад піддашшям. Церква ділиться властиво на дві частині, перша від входових дверей, 5 м. задовжки та 5 і пів м. ширини, має стелю нижчу; друга задовж-

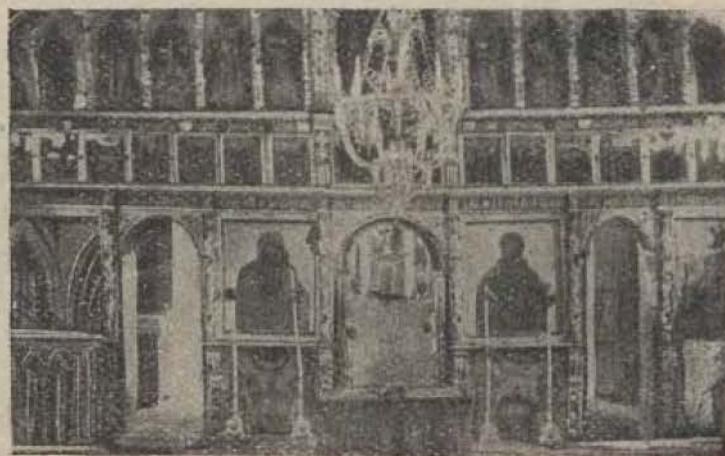

Біла Гора над Сяном, коло Сянока.

ки 7 і пів м., 9 і пів м. ширини, має склепіння банисте з хорами. Престольна частина 4 і пів м. довга, 6 і пів м. широка, творить неправильний шестикутник. Захристії в церкві немає, є тільки по обох боках головного престолу заглиблення 2 м. довге й широке, що творять неначе дві захристії.

В церкві бачимо три престоли: головний і два бічні, але це престоли нові. Головний престол поставили в 1906. році. Старий зате іконостас: напис на ньому свідчить, що поставили його в 1682, або 1683. році. Посередині іконостасу царські врата, широкі 1 м. та високі 2 м. На них намальовано 4 евангелистів та образ Благовіщення й Вознесення,

на правому боці образ Христа, а на лівому Матери Божої. По правому боці діяконських дверей є храмовий образ Вознесення, а по лівому боці Собор св. Івана Хрестителя. Над цими образами видно по правому боці образи з подіями з Нового Завіту, та над ними 12 апостолів. Іконостас і церкву малював Степан Дзегалевич, підпис його видно на іконостасі по лівому боці образів. Побіч цього підпису є ще нечиткий підпис „М. Виники“ (або щось подібне). Над бічними престолами видно образи, що походять мабуть ще зо старшого іконостасу. Всі образи мальовані на дереві, оливними фарбами, а один із

Іконостас у церкві в Улючі.

них, що представляє св. Йосифа з Ісусом, має ще й деревляні рами. Церковця, хоч мала, побудована на високому горбку, що зветься Дубник, робить дуже гарне й миле вражіння, а стари дерева довкола неї свідчать про її довгий вік. Але це не була перша церква в Улючі. Перша згадка про церкву в Улючі появляється вже в 1443. р., а священиками при ній були Яцко та Іван. Церковця з 1510. р. — це стара повасиліянська церква. При ній був монастир, що його скасував австрійський ціsar Йосип II. Із відписів ріжних привілеїв, що заховалися в Улючі, видно, що монастир та церква служили за охорону населенню в часі татарських нападів, бо в цих

привілях згадується про те, що монастиреві надається нові землі за те, що вразі ворожого нападу мешканці Улюча могтимуть схоронитися в монастирі.

Коли на якомусь святі, чи торжестві співаєте наш національний гімн „Ще не вмерла Україна”, вам може навіть і на думки не прийде, що мельодію під цей гімн уложив улюцький уроженець, наш славний композитор о. МИХАЙЛО ВЕРБИЦЬКИЙ. Той самий, що написав музику (кантату) під Шев-

Дитячий садок Р. Ш. в Улючі 1936 р.

ченковий „Заповіт”, уступи до Служби Божої на мішаний хор та мужеський хор, та багато-багато музичних творів. Колись славилися широко по всій Галичині його співогри „Підгіряни” та „Сільські пленіпотенти”. Лемківщина, а з нею Улюч, можуть бути горді, що дали Україні першого національного галицько-українського композитора в XIX. ст., бо Вербицький уробився в 1815 р. (помер у Млинах, в Яворівщині).

Іще одна цікава та характеристична річ: в Улючі немає сліду старих вишивок. Є тільки новітні, привезені до села зо сходу. Зате є там своєрідний виріб коронок — прикрас жіночого одягу, а їх зразки найдете в сяніцькому музеї „Лемківщина“.

Від Улюча їдемо через Грушівку до Руської Яблониці.

Сама **Грушівка**, віддалена від Улюча 4 км., мале, нічим непомітне сільце, 376 українців, 32 латинників, 13 жидів, одноклясова школа утраквістична. Національного життя ніякого.

Руська Яблониця — це також стареньке наше сільце. Має церковцю збудовану в 1691 році. Була це первісно двірська каплиця, що її з часом перетворили в церкву. Збудована з ялицевого дерева і по кількакратних перерібках та добудівках вона змінила цілковито свій первісний вигляд. Тепер ця церква завдовжки 18 метрів, завширшки 6 і пів метра, складається з трьох частин т. зв. „бабинця“, добудованого вже в новіших часах, середньої нави та престольної частини, що творить неправильний шестикутник. Захристію добудували мабуть у 1927 році, та в цьому ж році церкву покрили бляхою. Головний престол містився давніше майже під самою східною стіною, а по боках були ще два менші престоли, при яких правили Службу Божу. Іконостасу не було зовсім. Щойно коло 1880 р. тодішній парох о. Федорович подбав за будову нового головного престолу й іконостасу та усунув бічні престоли. Цікавіших памяток у церкві нема. Два замітніші образи з цієї церкви — ікона св. Миколи, що довкола неї зображене чуда з його життя та „хустина св. Вероніки“, що на ній намальована окривавлена голова Ісуса Христа в терновому вінку, приміщені тепер в музею „Лемківщина“ в Сянозі.

При церкві в Руській Яблониці є цікава дзвіниця, яку творять дві лили, що стоять одна біля одної. На конарі цих лип сперли грубу півперечку та на ній завісили дзвони. Права з цих лип має

в обводі 4 м., а ліва 4 м. 10 цм., в обводі, а проміру 1 м. 30 цм. Догадуються, що ці липи зasadили ще тоді, як будували церкву, тобто около 1691 р.

По дорозі, що веде до Яблониці з Грушівки стрічав я високі верби, а їх грубість доходили до 3 м. обводу. В Яблониці здержалася ще дуже старий та величній дуб. Росте він на стоці горбка, біля

Гр. кат. церква в Яблониці.

двора, 6 м. завгрубшки на висоті грудей людини, у промірі 1 м. 80 цм. Ще кілька років тому, було таких дубів два, але один із них спорохняв і так хилився в бік двірського будинку, що при сильнішій бурі міг упасти та розбити будинок. Тоді властитель двора вирішив зрубати цього дуба та наймив до цього двох робітників. Вони стали пиляти дуба, та щоб робота йшла легче, один із них (хоч

його перестерігали), поліз у дупло, в якому вигідно могло поміститися 2 людей і піляв дуба разом із тим товаришем, що був назовні. Працюючи робітники не завважили, що дуб хиляється, аж ув одній хвилині дуб перевернувся та розломив на двоє того робітника, що був у середині дуба.

У селі, завдяки місцевому парохові о. Дмитрові Німиловичеві, находитися читальня „Просвіти“. Нарід у селі бідний, живе з заробітків у дворі та з оренди двірського поля. Часами рибалкують також трохи в Сяні, що пливе нижче села.

Щоб використати день, переправляємося по-ромом через Сян. Відсіля півтора кільометра дороги до Кремяної, де зпоміж зелені дерев видніє баня церковці. Кремяна — це нині чисто польське село, останній українець помер там кілька літ тому назад. А ще п'ять десятків літ тому — там цілком інакше бувало. Існувала там колись самостійна українська парохія, переважали там українці. Аж прийшли роки 1880—1889. Щоб дістати ґрунт з парцеляції треба було бути латинником; нікому іншому ґрунтів не продавали. І тоді селяни перейшли масово на латинський обряд, покинули свою віру та національність. Тодішні дідичі, зокрема сестра фундатора кремянецької церкви, Цецілія Бобчинська та пізніші власники села Дидинські намагалися враз із тодішнім латинським парохом у Дидині, кс. Ромоцкім, захопити церкву в свої руки та переробити її на латинський костел. Йшла довга завзята борба, але нашому священикові, о. Пережилі, удалося вдергати церкву в наших руках.

Кремяна лежить безпосередно з **Диднею**, сьогодні теж чисто польським селом. Там не напитаєте вже ні одного українця на 1500 душ населення. Колись і там інакше бувало.

Шість кільометрів на півдні від Дидині є село **Криве**, ще два км. дальше **Кінське**, та знову 2 км. на північ **Ютрилів** (урядова назва Вітрилів).

Кінське, Ютрилів і Криве творили колись окремі, самостійні греко-католицькі парохії, сьо-

годні тримається ще Кінське (680 душ), Ютрилів змалів до 250 душ, в Кривому вже тільки 57 душ.

Ютрилів і Криве перейшли масово на латинство в часі воєнної заверюхи, в 1914—1920 рр., коли наших священиків повивозили до Талергофу, чи інших таборів смерти, а збаламучені москово-фільством селяни рятувалися перед запроторенням до тюрми — переходом на латинський обряд. Не без впливу була й парцеляція. У всіх трьох селах

Мурівана церква, збуд. 1905 р. у Волоші.

школа з польською мовою навчання. В Кінськім існує та розвивається читальня „Просвіти“. В тому селі населення досить свідome, не помагають впливи місцевої дідички Марії І. шлюбу Новакової, II. шл. Станкової. Сама вона робила колись карієру в львівському театрі, як артистка чи хористка. Потім одружилася з Новаком, що в часі війни торгував на велику скалю безрогами, купила село Кінське за дешеві гроші та по смерті першого чоловіка одружилася зо Станеком. Тепер забагла „робити рух у політиці“ та — почала в селі пропа-

гувати москвофільство. Оснувала читальню Качковського, сама вписалась в члени, та на отворення цієї читальні запросила навіть з Березова бувшого старосту й комісаря поліції. Тільки, що незабаром того старосту „усунули“ з посади, а комісаря правосильним присудом сяніцького суду засуджено на 5 років тюрми. Від того часу не мала Станекова ніякої помочі, — а основана нею читальня ім. Качковського — нидіє.

Наступного дня ранком доїздимо до **Темешова**. Це село теж чисто вже латинське. Лише старі метрикальні книги переховані в Кінськім свідчать, що колись було й тут українське населення.

Дитячий садок Р. Ш. у Волоші.

Із Темешова доїжджаємо вузькою пільною дорогою до **Обарима**, сьогодні також спольонізованого села (40 душ українців). Колись було там інакше, бо ще в 1828. р. збудували були там церкву під покровом Преображення Господнього.

З Обарима скок до **Видри**, де задержалася ще сотня душ українців, а відсіля 5 кільометрів середньої сільської дороги до села **Іздебки**. Тягне нас там стара церковця, збудована в 1660. р. Про повстання села Іздебки розповідають таке: Польський король Казимир надав шляхтичеві Іздебському з

Мазоша земельну посілість в Динівщині й там він поселився враз зо своїми дворянами. Від того то шляхтича пішла надва нові оселі „Ізебки“. Пізніше прийшло тут багато Українців із Закарпаття, що в Ізебках замешкали. Ерекційної грамоти греко-католицької парохії в Ізебках немає. Але і з того, що вселі була спершу лише греко-катол. церква — та не було костела, видно, що перші мешканці Ізебок були Українці, а щойно пізніше якісь латинники тут прийшли й осіли. Врешті у 1593. р. тодішня власниця земельних посілостей у Динівщині, Катерина Ваповська перетягнула багато українців на латинський обряд і греко-католицьку церкву в Ізебках замінила на латинський костел. З тої

Дитячий садок Р. Ш. у Селиськах.

причини ізебські Українці позбавлені насильно власної церкви, ходили через довший час до церкви до Волоші. В 1650. р., або 1660. р. побудували собі свою власну церкву в Ізебках і там вона стоїть по нинішній день. У парохіяльних актах в Ізебках належить відпис грамоти з 1670. р., що нею місцевий дідич, Франц з Оржехович Оржеховський священикові Іванові Зубаровичеві дав привілей обслуговувати ізебських Українців. Під сучасну пору живе в Ізебках понад тисяча українців,

що гуртується в читальні „Просвіти“ з власним домом. Ціла культурна праця спирається на особі тамошнього реацівника о. Ореста Калужняцького та його брата п. Радника Калужняцького.

Іздебки мають також свою кооперативу і молочарню, підчинену Р. С. У. К., що міститься рівнож у власній домівці. Школа 7-клясова з польською мовою навчання. Взагалі треба відмітити, що Іздебки це оселя, що наче оаза окружена довкола польськими або спольщеними селами, як саме Яблінкою, Видрною, Обаримом, Невісткою, Присітницею та Кремяною.

Стариння церква в Іздебках.

З Іздебок вERTаемся через фільварок Гути до **Невістки**. Це теж златинщене село, нині живе в ньому не щіла сотня Українців, що — не маючи ні відкіль допомоги ні захоти — у майбутньому підуть також слідами односільчан... У поганому настрої, повні невеселих думок виїжджаємо на битий гостинець, щоб під Гдичиною переправитися пором через Сян.

Доїзджаємо до **Волоші**, або як тепер зовуть її урядово до Володжі.

Думки наші зараз прояснюються, веселіють. Це взірцеве, українське село. Читальня „Просвіти“ у власній домівці, Сокіл, Відродження, Кружок „Сільського Господаря“, Споживча Кооператива, Молочарня та Каса Стефчика. Пригадую собі, що

був я вже у Волоші тоді, як населення будувало читальняний дім. Дійшло до якогось непорозуміння з адміністраційною владою, бо дім почали будувати за близько дороги. Влада доглянулася цого аж тоді, коли мури дому вже були високі. Треба посунути дім три метри назад, або перестати будову. А посунути назад годі було. І що тоді діється? Одна громадянка відступає безплатно зо свого подвір'я 3 м. вшир землі, щоб туди повести дорогу і в цей спосіб зробити для читальняної хати вима-

Український Народній Дім у Волоші.

таний відступ. Дорогу, що в тому місці заломлювалася, випростували й сьогодні читальняний дім пишається гордо серед села. На жаль — забув я призвище цеї громадянки, а слід би його золотими буквами виписати при вході до читальняної домівки. Здивуєтесь увійшовши в село. Гарні хати, чисто вдержані вулиці з хідниками для піших. І населення іввічливе, хоч не шапкує вам покірно. Воно знає, що сидить на своїй землі, вміє цінити свою гідність.

Коли основано Волошу (Володж) невідомо: В кожному разі маємо в старих судових докумен-

тах сяніцького суду вістку, що в 1444. р. існувала там церква і при ній був Парох. Назву бере село

Іконостас у волошській церкві.

мабуть від того, що напочатку оселили там воло-
ських кольоністів. Самостійна парохія існувала у
Волоші аж до 1845. р., а в цьому році перемиський
єпископ Снігурський отримав Волошу зі Селиська-

ми. Аж у 1935. р. Волошу відлучили знову від Селиськ та створили там самостійне завідательство.

Недалеко на півднє розложилася **Воля Волошська** (тепер зовуть її Володзка Воля) — мале сільце, нічим не ріжниться від інших йому подібних. Має читальню „Просвіти“ з власною домівкою.

Коли вже згадано про Волошську Волю, то слід зазначити, що таких осель, що їх назвали „Во-

Деревляна церква в Селиськах, збуд. 1860 р., відновлена в 1913 р.

ля“ в сяніцькій землі багато. Згадаю тільки Волю Морохівську, Завадівську, Стефкову, Пяткову, Рачкову, Петрову, Постолову, Волицю та інші. Стрічаємо також ріжні „Посади“, що є рівнозначні з „Волями“. Звідки ж ці назви та що означають?

При заселенні таких великих та з огляду на лісистий і гірський терен треба було населенням давати ріжні полегкості („волі“) в чиншу та данинах, щоб їх захотити до оселювання, „посадити“ в новозаложеній оселі. Ці полекші були конечні, бо всякого рода драчки й данини були просто величез-

ні. У XV. та XVI. столітті побіч нормальних чиншів після скількості та якости землі кметі ще ріжні данини, а саме мусяť давати збіжжя, дріб, безроги, вівці, набіл (це т. зв. „почот“).

Там, де селяни не мали права побору дров із ліса, набувають це право „лісовим вкупом“ („осип“). Крім цього мусяť вони давати панові „обідне“, тобто раз у рік доставити йому всего, що він потребує до обіду, платити „куну“ („куницю“), як дівчата виходять заміж у друге село. Як пан іде на війну, тоді кметі мусяť йому платити підмогу в трошах („военне“) та давати ще поживу. У сяніцькому повіті були такі села (Ячмир), що мусіли панові, що йшов на війну, доставляти навіть масла.

З кінцем XV. століття починають заводити по селах регулярну панщину. От приміром у Яблониці вже в 1480. р. кметі платять чинші, „обідне“ та ще мусяť обробляти для пана двірські ґрунта й городи та щороку звозити для двора по 3 фіри дров. У Смільниці та Великополі мусять тоді вже працювати по два дні на панському ґрунті.

Ясна річ, що люди старалися поселитися там, де впродовж кількох чи кільканадцятьох літ мали „волю“ від цих драчок і данин.

Але мандруймо далі.

Два і пів кільометра від Волоші лежать **Селиська**, від них 3 км. Поруба, Гути, а ще трішки даліше **Дуброва**.

Селиська, колись чисто українське село, чи спить нині 360 українців, а 380 євреїв. Мимо великого натиску українці держаться добре, мають власну домівку, де міститься читальня „Просвіти“, кооперативи „Надія“ та „Єдність“. Село свідоме, дбає про національну честь. Головна заслуга в тому о. Теодора Савойки, українського священика того типу, що перед ними треба все хилити голову за їхню працю. Сьогодні сімдесятлітній дідусь, але які в його ясні думки, які здорові погляди на все. Кожному раджу широко прочитати брошурою о. Савойки „Наша молодь“, щоб піznати,

як наше старе, свідоме та національно настроєне громадянство дивиться на те, що в нас тепер діється та на ті події враз із побічними обставинами, що відбулися недавно тому. Може кому промовлять щирі, хоч нераз тверді слова о. Савойки до серця: я читав їх зо зворушенням та подивом!

Дуброва цілком златинщена, не найдемо там і пів десятка українців. Це латинщення розпочалося

Український священик о. Теодор
Савойка, парох у Селиськах.

в 1805. році, коли місцеву церкву замкнули, розібрали та вже не відбудували нової. За сто літ, бо до 1901. р. число українців упало до 90 душ, а від 1914. р. коли пароха Селиск враз із його двома синами вивезли до Талергофу, златинщилася ще решта. Краще стоять **Поруби**, бо на 870 душ українців мають тільки 52 латинників. Проте і в Порубах і в Селиськах школа з польською мовою навчання. Поруби мають також свою читальню „Просвіти“ та власну домівку.

Шість кільометрів від Селиськ лежить містечко Динів. Власницею динівського ключа в XVI. столітті була подільська каштелянка, Катерина Ваповська. Вона вславилася тим, що 23. січня 1593. р забрала селянам церкви в Ізебках, Лубні й Глуднім, Бахірі та Варі, а ще на Динівському передмістю та перемінила їх на латинські костели, а там — яккаже в своїй грамоті — „каплан од нас презентовані ма награцаць Русь до косьцюла св.

Український Народний Дім у Селиськах.

Ржимского, дзе ёи руске хщиць і пільноваць, аби у попуф не били хщоне“. Наслідок цеї „місійної праці“ був такий, що нині в Динові стрінemo не більше 60 душ українців.

Із Динова вERTAEMOSЯ ще через **Ніздрець** (чи-
сто польське село) до **Вари**, нічим незамітного села.
що має ще 361 душ українців. Не забули ми навіда-
тися до Бахіра та Павлокоми.

Бахір лежить 5 км. від Динова, існує вже він
у чотирнацятому столітті. Із початком XV. ст. ді-
стає Бахір управу після німецького права, а в XVI.

столітті переходить ті самі злидні, що й інші села, що були власністю каштелянки Ваповської. Щойно в 1645. році позволяє тодішній дідич Микола Станислав Ваповський оснувати в Бахірі наново українську парохію.

У 1892. р. переходить на латинський обряд присілок Уляниця, де нині живе аж — **один українець!** Українських установ у Бахірі нема, школа —

Зліва: десятник УГА Лев Савойка, згинув у 1919 р. під Калинівкою на Великій Україні, зправа четар СС. Любомир Савойка, дир. „Достави“ у Львові.

з польською мовою навчання (українців у Бахірі небагато більше сотні душ).

Цікавіше зате представляється **Павлокома**. Там живе майже 900 українців на 261 латинників, школа з українською мовою навчання, читальня „Просвіти“, молочарня, Брацтво тверезості, товариство „Апостольства Молитви“.

Павлокома мала взяти свою назву від дідича Павла Коміка. До первісних 5 мешканців Павлоко-

ми прибували з часом крім двірської служби й другі наші люди, корчували тут ліси та дали початок селові.

Марморова памяткова таблиця вмурована в церкві у Селиськах.

Коли перша деревляна церква в Павлокомі згоріла, мешканці ходили до церкви в Сільниці, де була колись самостійна гр.-кат. парохія. Місце, де ця церква та де були побудовані приходські будин-

ки в Сільниці, називають тепер „пробощівка“. Коли ж і церква в Сільниці згоріла, побудували в Павлокомі нову деревляну церкву, що перестояла до 1909 року. Тоді збудували теперішню, муровану церкву. Тимчасом Сільчани, що не хотіли складати конкуренційних датків на потреби матірньої церкви в

Анна Стешікова, організаторка жінок у Селиськах.

Павлокомій, перейшли 1875. року громіяльно на латинський обряд.

Українські мешканці Павлокомої свідомі, горді на свою національну принадлежність, зокрема молодь. Взагалі те село поруч Улюча, Волоші та Селиськ — це наше найкраще село в Березівщині.

Гордиться воно ще тим, що з нього вийшов один із директорів Маслосоюзу, а саме дир. Андрій Мудрик.

На закінчення поїздки треба навідатися бодай на хвилину до **Лубної**.

Церква у Лубній існувала вже в 1593. році й стояла на тому місці, де тепер латинський костел. Потім, як Ваповська забрала ту церкву, зісталися

Дмитро Стєцик, просвітянський діяч і дирігент хору в Селиськах.

парохіяни без церкви і аж десь коло половини XVII. століття побудували церкву в тому місці, де вона стоїть тепер. Для цієї церкви купив у 1702. році трохи поля священник Іван Бурдашевський, але вже в 1703. році шведські війська спалили церкву й 96 хат із господарськими будинками.

По відході шведів, що стягнули зі села конфіскацією у висоті 700 тинфів, скоро тільки наста-

ли трохи спокійніші часи, побудували селяни нову церкву, деревляну, що простояла до 1780. р. або до 1800. р. У тих роках парохіяни при помочі дідича побудували нову церкву, що її відновлено в шістьдесятіх роках минулого століття.

Нині в Лубні з присілками майже 2000 душ українців, школа з польською мовою навчання, читальня „Просвіти“ є, але дрімає.

*

* * *

Не можу здергатися, щоб на закінчення моєї поїздки не дати малого статистичного зіставлення, що вказує на зрост або зменшення українського населення та на шкільництво в місцях, що про них говорилося у статті.

н р	Місцевість	Скількість українського населення в рр.				Мова навч. у школі*)
		1878	1912	1931	1935	
1.	Бахір	859	1245	?	115	п. п.
2.	Вара	287	353	350	361	п. п.
3.	Видрна	130	222	86	98	— —
4.	Волош і Воля	488	800	831	855	у. у.
5.	Глудно	993	1517	1419	1456	у. п.
6.	Гломча	515	688	1092	726	у. п.
		з Лодиною				
7.	Грушівка	233	350	450	376	у. м.
8.	Динів	206	70	54	60	п. п.
9.	Добра	1136	1783	2045	1712	у. м.
10.	Іздебки	621	1136	992	1003	п. п.
11.	Кінське	389	908	850	680	п. п.
12.	Кремяна	58	16	1	—	п. п.
13.	Криве	169	237	33	57	п. п.
14.	Лодина	214	356	1092	341	п. м.
		з Гломчею				
15.	Лубна	1015	1698	1882	1976	у. п.

*) „у“ — означає українську мову навчання, „п“ — польську, „м“ — мішану, утраквістичну.

16. Межибріддя	322	436	400	411	у.	м.
17. Невістка	125	213	77	98	п.	п.
18. Обарим	25	35	25	40	—	—
19. Павлокома	753	930	889	898	у.	у.
20. Поруби-Гута	283	723	860	870	п.	п.
21. Селиська	173	388	356	358	п.	п.
22. Темешів	40	24	2	—	п.	п.
23. Теребча	642	810	780	821	у.	м.
24. Тирява-Сільна	725	828	893	892	у.	м.

Комітет спіки над дитячим садком в Улючі 1936 р. Сидять: Впр. о. Орест Солтикович, з дружиною, добродійкою Леонтиною, перша зліва Ольга Бандрівчаківна, провідниця садка 1936 р. Стоїть: Микола Морайко, Марія Левкович, Роман Солтикович, Катерина Коцан і Харидчак Іван.

25. Улюч	1307	1739	1269	1160	у.	м.
26. Ютрилів	159	358	200	250	п.	п.
27. Яблониця	417	650	618	665	у.	м.

*

* * *

Які ж загальні висновки цеї поїздки, які побажання, які напрямні поступовання?

На це відповідь тільки одна: Як найбільше праці, як найбільше старань, щоб удержати ще ці останки нашого стану посідання, коли не пошири-

ти його, щоб розбудити національну свідомість, що дрімає.

Усі села повинні собі взяти за приклад Волошу, Селиська, Улюч, Павлокому. Усі повинні прямувати до просвіти, свідомості, до кращого майбутнього. Ні один громадянин не повинен закладати безчинно рук.

А головне слово за нашими природними провідниками народу, за священниками. Нехай кожний зробить хоч половину того, що зробили о. Солтикович, о. Савойка, нехай кожний працює як о. Голотівід та його Дружина, або о. Кузьмінський, о. Калужняцький і другі. Тоді сміло глянемо в очі майбутньому.

БОРОТЬБА ЗА ЦЕРКВУ В КРЕМЯНІЙ.

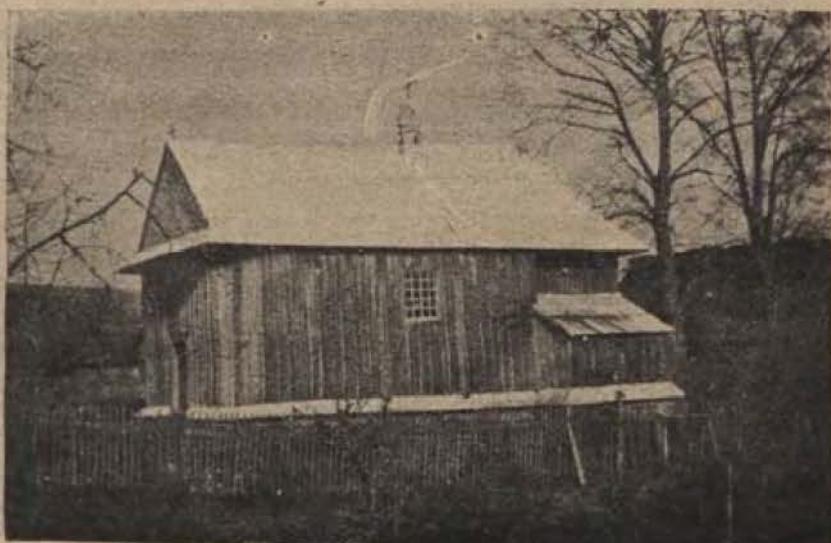
I.

Село Кремяна, березівського повіту, лежить при гостинці, що веде з Березова до Динова. Належить воно поруч із сусідною Диднею до цих сіл, де нині вже нема ні одного українця. Дидня спольщилася давніше, Кремяна в послідних десятках 19. і двох перших десятках 20. століття. А колись там інакше було. В старих документах знаходимо згадку про те, що церква в Дидні існувала вже в 1491 р., себто була основана майже рівночасно з польським костелом, що його по здогадам польського вченого К. Стадніцького в праці „Про початки латинських єпископств на Галицькій Русі“ збудували 1487. року. Церква в Дидні не існує, стрінula її має бути подібна доля, як цекви динівського деканату (Лубна, Вара, Бахір, Динівське Передмістя), що їх Катерина Ваповська, власниця динівського ключа, перемінила на костели в 1593 р., тобто на 2 роки перед унією. В Дидні ще в 1878 р. було 40 парохіян гр.-католиків, нині — нема ні одного.

Подібно сталося й у Кремяній. Коли збудували там першу церкву, невідомо. В церковнім архіві переховується „інвентар“, зладжений в р. 1840. який згадує, що в церкві є ерекційний акт із 3. VI. 1774 та що церкву фундував Михайло Семаш. Отже рік збудовання цеї церкви мусимо приняти на 1774 р. Можливо, що перед тим була в Кремяній інша церква, що згоріла, як чимало церков в окрузі в часі шведського наїзду, але на те нема доказів. Натомісъ та певне, що з початку була Кремяна о-

кремою парохією, з чого висновок, що в Кремяній мусіло бути достаточне число парохіян, щоб для них творити парохію. Пізніше, як число наших душ зачинало меншати, кремянецьку церкву прилучили як дочерну до парохії в Кінськім.

Вслід записок згаданого інвентаря стару церкву в Кремяній збудували зі соснового дерева, покрили гонтами, а баню бляхою. Підлоги в церкві не було, лише серединою був зроблений хідник із дошок. Книг у церкві було дуже мало, бо всего 6, а з цого відмічає інвентар дуже знищений „рукопис“, якого вартість подає на 2 грейцарі конвенційної валюти. Внутрішнє урядження церкви було також дуже вбоге.

Греко-катол. церква в Кремяній.

Що сталося з тою церквою — невідомо, остав із неї тільки престол, а на ньому є напис: „Сей алтар справив раб Божій Даниїл Сас со сином Йоаном за отпущеніє гріхов своїх і женою своєю Евдокією року Божія АФ 63 місяця ліпня 20“. У даті є очевидна помилка, бо дослівно значать згадані букви 1000, 700 і 800. Але коли зважимо, що церква була збудована 1774, мусимо радші приняти, що престол поставили в 1780 р.

В 1867 р. цеї старої церкви вже не було, бо цього ж року тодішній дідич Кремяної та Невістки, Ян Бобчинські, казав збудувати своїм коштом нову, до нині ще існуючу церкву, заохочивши її в потрібне до Богослужіння приладдя та призначив для неї дотацію в висоті 1000 золотих ринських як залізний капітал. Відсотки від капіталу мали йти на потреби церкви. В розпорядженні своєї останньої волі зазначив Бобчинські, що цей „Божий Дім має бути навіки уніятсько-руською церквою“, а тільки якби громадяни перейшли на православ'я („схизму“), церкву враз із ґрунтом переказував свому наслідникові Янові Кантому Дидинському.

В своєму завіщанні лишив ще Бобчинські для церкви кусень ґрунту, цебто будівельну площину з будинком, де містилася школа, та застеріг, що по його смерті має громада вибудувати собі нову школу на площі, що він її на ту ціль відступив.

Крім цього записав Бобчинські ще 300 злр. як богослужебний фонд по половині для обох обрядів із тим, що латинський парох із Дидні має право двічі на рік відправляти заупокійне Богослужіння в церкві в Кремяній.

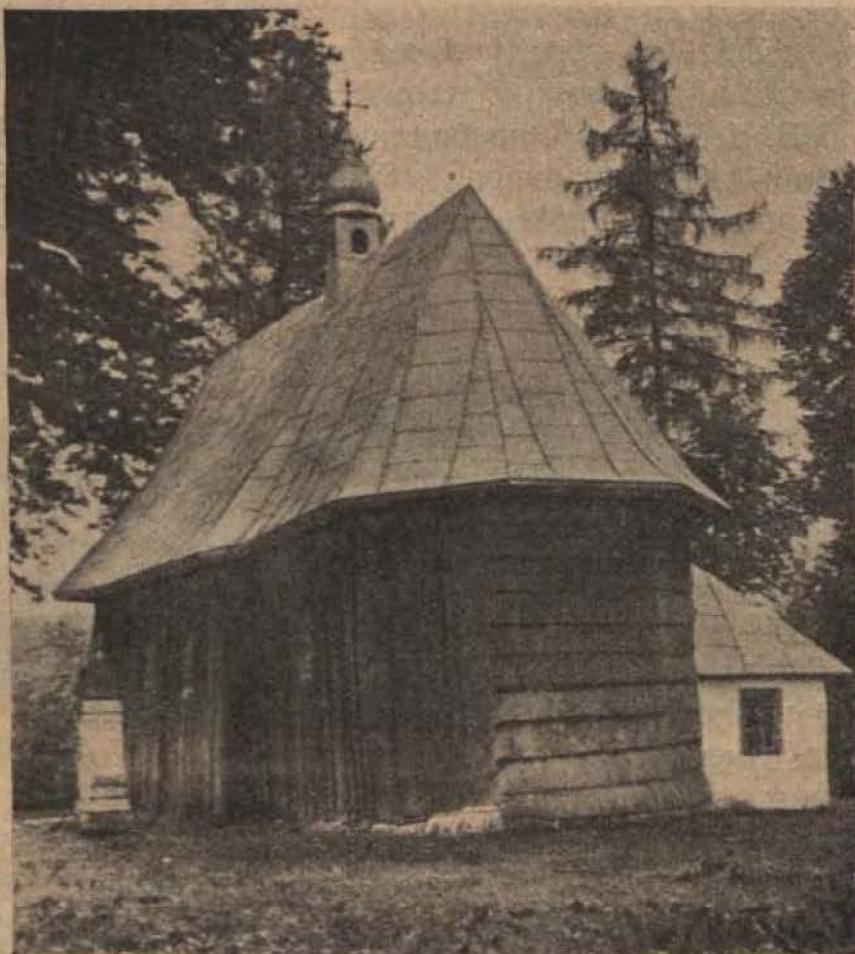
Це послідне застереження дало притоку до пізніших посягань на нашу церкву в Кремяній та спричинило завзяту боротьбу між нашим парохом з Кінського, а латинським парохом із Дидні та наслідниками Бобчинського, що хотіли загарбати церкву для себе.

II.

До смерті Бобчинського і через перших кілька літ по його смерті події йшли звичайною ходою. Наш та латинський парох визначили згідно дні, в яких мали правити заупокійні Богослужіння, ключі до церкви були в руках пароха в Кінськім, а спадкоємці Бобчинського в разі потреби просили відчинити їм церкву.

В році 1875, отже ледве кілька літ по смерті фундатора, починається вже війна. Наперед в-

якийсь дивний спосіб призначену для церкви як ерекціональну парцелю будівельну („парцеля по-свєнтина“) заінtabульовали на громаду. Напочатку було те для церкви та пароха байдуже, бо і так цю парцелю мала в досмертщині донька фундатора

Греко-катол. церква в Руській Яблониці,
збуд. 1691 р.

Мальвіна Бобчинська, але коли в році 1895 вона померла, церква не обняла тієї парцелі в посідання і — вона вже при громаді лишилася. Перед війною і староство в Березові й генеральна прокураторія у Львові наглили кількакратно уряд парохіяльний, щоб виступив із судовою скаргою за віддання площі проти громади, при чому згадані уряди ствер-

джували, щов часі поступовання адміністраційного при оснуванню школи громада двократно заявила, що признає право власності церкви до цієї площа. В актах парохіальних, які ще нині попали мені у руки, находитися і лист начальника громади в Кремяній Яна Хоронжака, що громада не старалася й не старається присвоїти собі права власності до цієї площа. Але справу занедбано і в 1923 році громада стала власником площа.

В цей спосіб позбавлено церкву у Кремяній частини ерекціонального ґрунту, а лишилося всего 18 моргів поля навіть не дуже доброго.

III.

Рівночасно йшла боротьба за відібраним самої церкви. Ще поки жив старий латинський парох в Дидні, не було ніяких непорозумінь. Зачинаються всни при кінці 90 років минулого століття, коли латинським парохом у Дидні став кс. Ян Ромоцкі. Він то на спілку зо спадкоємцями Яна Бобчинського старається захопити церкву в Кремяній у свої руки. Передовсім береться доказати, що до церкви та її управи мають спільне право так гр.-кат. парох з Кінського, як і латинський парох з Дидні. Є це вправді всупереч постанові і волі фундатора („Збудовалем церков руско-уніцкен“), але попробувати не шодить. Та парох рішучо відкидає всяке посягання чужинців на церкву. Тоді йдуть на него доноси до Консисторії, що він, мовляв, мешкає в Кінськім, а в разі пожежі не можнаби дістатися до церкви і тому найліпше буlobи, якби ключі від церкви віддати до... двора. Консисторія приказує дати ключі від церкви в переховання якомусь парохіянинові, що й дійсно парох робить. Але це не помогає, бо парохіянин стероризований двором (а часами й без його відома жінка-полька) дає ключі на кожне ждання двора, а одна з доньок фундатора, Цецилія Бобчинська, господарить в церкві, як на своєму фільварку. Пускає там після вподоби латинського

пароха та приїзших Єзуїтів-сповідників, уладжує місію, позичає на похорони церковне світло, а її брат Александер Бобчинські посуває свою... смілість до того, що жадає від пароха рахунків із відсотків фундаційного капіталу та з фундації на заупокійні Служби Божі. Річ очевидна, що парох в гідний спосіб відповів на ці посягання, що спричинило знову цілу низку донесень до перемиської Консисторії. А попри те лучається й таке, що з церкви вкрадено антиміс, а переслуханий парохом у цій справі господар, що в него переховувалися ключі, оправдується, що він ключів до церкви нікому не

Загальний вид на село Волош.

давав, але „Целіна Бобчинська має підроблені ключі та що вона в церкві господарила, а що там робила, цого не знає“. Наслідком того епископ прислав другий антиміс, а парох забрав знову ключі до себе, заказуючи рібочасно Целіні Бобчинській вступу до церкви. Це вправило — очевидно — Бобчинську в люті і знову посыпалися доноси, а на поміч Бобчинській прийшли поміщики: Дверніцкі з Темешова, Дидинська з Дидні й — очевидно — кс. Ян Ромоцькі. Цей послідний уладжує процесії з Дидні до церкви в Кремяній, а заставши церкву зачинену, виголошує під церквою „казаня“, очевидно цілком не повні любові до близніх-уніятів.

Крім цього йде агітація в селі, а вислови „смердзіш русінem“, або „маш ісць до церкві модліць сен, то зостань лепей в дому“ такі часті, що аж парох Пержило мусить на них жалуватися до Консисторії. Ці жалоби не помагають, за те часті докучування та потреба вічних оправдувань перед Консисторією будить у о. Пержилу почуття кривди, від якої його ніхто не боронить. Нотки того жалю пробиваються скрізь у його писаннях до Консисторії.

Учасниці гайвок у Волоші, в часі Великодня 1936 р.

Врешті й Консисторія мала забагато цих всіх доносів, писань та тягань і 12. IX. 1901 р. перервала раз на все посягання чужих на нашу церкву, бо того ж дня вислава до пароха о. Пержила письмо, де цілковито погоджується з поступуванням о. Пержиле, пересилає йому за його успішну працю для вдержання церкви похвальну грамоту, а відпис цеї грамоти каже доручити також Цецилії Бобчинській.

В цей спосіб боротьба за церкву скінчилася побідою пароха.

IV.

Побіди пароха не можна назвати цілковитою, бо вдержався він вправді при церкві, але втратив парохіян. В часі як Бобчинські будував церкву, було в Кремяній — по словам звіту о. Пержила — 28 домів гр.-католицьких, а числячи пересічно по 5 душ, було 140 душ, що користали із цеї церкви. Наслідком великої агітації дворів та латинських парохів з Дидні в році 1878 (отже менше-більше 12 літ по збудованні церкви) було в Кремяній греко-католиків вже тільки 58, в р. 1900 було їх вже лише 4 domi і 14 душ — нині парохіян греко-католицького обряду вже нема, бо останній парохіянин помер в 1931. році.

До переходу наших людей на латинський обряд причинилася також дуже багато парцеляція у передвоєнних часах. Тоді сусідні двори, парцелюючи землю, не хотіли продати ні клаптика українцеві, а що село було мало просвічене та національно неосвідомлене, тому майже всі люди попереходили на латинський обряд.

(За „Українським Бескидом“).

РИБАЛЬСТВО В СЯНІЦЬКОМУ ПОВІТІ*).

Головне місце рибальства в сяніцькому повіті, це — ріка Сян, на просторі між селами Заславям і Доброю Шляхотською. Побічна околиця — Ославиця, починаючи від Прилук аж до Загіря, де вона вливається до Сяну, та ще гірські потічки, що вливаються до Сяну, Ослави, чи Сянічка. В пого-ках та горішній Ославі ловлять яльці, меринки та петруги. В Ославі трапляються й інші риби, такі як у Сяні. Петруги ловлять на вудки, або руками, рибу в Ославі ловлять деколи сітками, неводами.

Право рибальчати в Сяні та в його притоках належить державі. Від неї виорендувало його „Рибальське Товариство“ в Сянці, що має кілька десятирічний членів, переважно інтелігентів. Вони ловлять рибу переважно на вудки для розваги, або для сібі потреби. Товариство наймає ще дійсних рибалок, що раз або двічі на тиждень ловлять рибу в більшій кількості на продаж. Зловлену рибалками рибу купує „Товариство Рибальське“ (по 40—50 гр. за 1 кг.), а потім продає її по 1 зл. за 1 кг.

Обсяг сяніцького рибальства ділиться на три частини. Перша, починаючи від південного сходу, це — простір від залізничного мосту в Заславі аж до мосту „вільховецького“, що лучить Сянік із с. Вільхівці. На цьому відтинку працює 4 рідні рибалок, переважно українці (Боднарі, Присташі). Другий відтинок — від „вільховецького“ мосту по містечко Мриголод. На цьому відтинку працюють головно рибалки з Межиброддя (Мазур, Вайцович)

*) Праця з музею „Лемківщина“.

— українці та ще з Теребчі, але цих мало. На третьому відтинку працюють рибалки із Мриголоду, Лодини та Доброї. Рибу ловлять або пливучи на човнах, що їх називають „крипа“, або „бродом“, цебто йдучи водою. Це залежить від висоти води.

В Сяні, або його припливах, трапляється така риба: кусениця (дунька), мерина, меринка, ялець (яльчик), окунь, червута, ментус, підуства, слезь, плитка (плітка), головач, ксібель, щука, кара́ся (карась), лин, вюн (піскур), угор, оклея, голий окунь (язгар); рідше стрічається — болень, короп, судак, раз навіть заблукався лосось. У гірських потоках живе пструг (в мулистих потічках бувають раки).

Запускають „сіть“.

Рибу ловлять різними способами: у сітки, на вудку, на вудисько, руками. Недозволені способи рибальства — це трутка та ловлення „на востки“, але їх також уживають.

Сіток є 8 родів, а саме: 1. сітка звичайна, 2. черпак, 3. бігун та бігунець, 4. шофата стойбва, 5. шофата поїздова, 6. плахтинка, 7. вінцьорок шнуробний, 8. вінцьорок лозбвий.

Сітки вживають рибалки дуже рідко, бо з нею багато заходу, а й дно Сяну нерівне. Роблять „сіть“ із конопляних посторонків, а обтяжують її валком, щоб досягала дна. Сіткою ловлять рибу звичайно взимі на глибокій воді. Взимі риба ховається в глибинах, бо там вода тепліша та спокійніша. На такій глибині вода згори замерзає у кригу. До ловлі треба двох крил, сіти довгої на 100 або більше метрів та 6—8 рибалок. Вони приміщуються у двох крипах, зайджають ними поза кригу й розпускають сітку здовж країв криги. Примоцьований валок тягне сітку вдолину, на дно. Обвівши

„Бігунець“ і „шофата стойбва“.

кригу сіткою, рибалки обломлюють потрохи кригу та пускають її поверх сітки з водою, а саму сітку затягають (стісняють) щораз більше, поки не стягнуть її з рибою до берега. Давніше ловили таким чином 3—4 сотнари риби (кусниця, ялець, щука); тепер, коли риби в Сяні стало менше, ловлять 1—2 сотнари за один раз.

Бігун, це сітка 4—6 м. завдовжки, на двох дрючках „на шторц“ (сторчма). Широка вона на $1\frac{1}{2}$ м. Сподом від сітки йде підлога, цебто дальша частина сітки, зігнута та краями зішита. На краях підлоги примоцьоване олово (тягарці), що

тримає підлогу при дні ріки. Два рибалки, що сидять у двох крипах тягнуть бігун, при чому стукають о дно жердками, що до них примоцьований бігун. Настрашена риба тікає, поки не опиниться в „підлозі“. Бігуном ловлять („імають“) рибу на глибоких водах, йдучи з водою.

„Шофата поїздова“.

Хлопець із кошами на рибу.

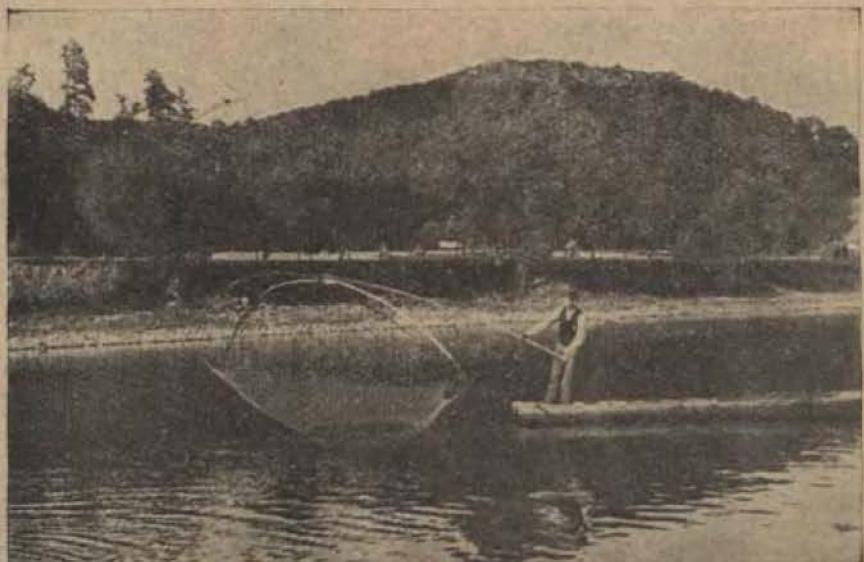
Бігунець, це — така сама сітка, як бігун, тільки трошки менша. „Імають“ нею рибу не з крип, а йдучи в воді по найбільше бистрих водах.

Шофата стойбва, це — сітка, що нею ловлять рибу, стоячи в воді. Складається вона з двох дрючків, зложених один на одному, в переріз у формі букви „Х“, так, що творять дві сполучені одні з юдними вилки. До долішніх вилок причіплена сітка (звуть її „полотно“), що вгору звужується. Там кінець сітки називають „кіш“. Цей кіш придер-

жує рибалка ногами. Щоб сітка добре трималася долішніх вилок, (звуть їх „крижованці“), причіплена шнуркова поперечка. Рамена горішніх вилок не є рівні. Довше тримає рибалка рукою, коротше пускають вільно.

Шофата поїзд бва зроблена таксамо, як шофата стойбва, тільки не має „коша“. Нею ловлять рибу із крипи.

Плахтинка або плахта — це два дрючки, до них почіплене „полотно“ так свободно, щоб

„Черпак“.

твсрило матню. „Полотно“ обтяжене посередині оловом. Ловлять плахтинкою рибу по старих Сяніщах (давні річища Сяну), де є пруття, чи інший „берліг“. До ловлі треба двоє людей. Йдуть вони в воді, кожний із них тримає і притискає до дна дрючик від плахтинки, а дрючком другим, що його тримає в другій руці, „жигає“ в пруття й так наганяє рибу до плахтинки.

Черпак ів є три роди: великий, малий та з матнею („лівздовжний“). Великий черпак — це чотирогранна сітка, що її розпинають на двох скрещених обручах. Обручі примоцьовані на дрючку. Такий черпак запускають у воду, а потім під-

тягають із рибою вгору. „Полотно“ (сітка) звисає вдolinу і творить щось наче матню, де зіспується риба з цілої сітки. Дрючик буває до 3 м. завдовжки. Великим черпаком ловлять рибу з човна.

Малий черпак різиться від великого тільки меншими розмірами та довшим (до 6 м.) дрючком. Цим черпаком ловлять рибу з берега.

Черпак із матнею або „півздовжний“ (звуть його також „пригортачка“) подібний

Ловлять „на востку“ бродом.

до попередніх, тільки, що „полотно“ в ньому ще більше, й воно звисає ніби справжня матня в сітку. Дрючик довгий на яких 6 м. Ловлять ним рибу в великий, каламутній воді. Там, де сподіваються риби, запускають у воду пригортачку та притягають із рибою на берег.

В інцьорки бувають або сіткові або лозові. Є це рід кошів, що до них заманють рибу макухом. Сітковий вінцьорок роблять так: до 5 повздовжніх прутів із лозини або ліщини (називають їх „розпірками“), почіплюють усередині чотири піє-перечні „облучки“ з ялици або смереки. На ці облучки натягають сітку. Всередині сітки зроблене

„гирло“, що привязане 4 шнурками до 3 з кінця облучки. Ціла сітка („полотно“) має бути натягнена ніби струна. На кінець сітки (всередині) чіпляють „сіменний макух“ (макух із сім'я), а сам вінцьорок примоцьовують до дна ріки так, що до його кінця чіпають великий камінь, який тримає вінцьорок у воді. Щоб можна було пізнати, де находитися вінцьорок, до одної верхньої „розпірки“ силяють шнурок на 6—8 м. завдовжки, на кінці того шнур-

Ловлять „на востку“ з човна.

ка чіпляють „сплавок“, цебто, кавальчик мягкого дерева, що плаває поверху й показує, де вінцьорка шукати. Вінцьорок приміщують так, що гирло йде за водою, а хвіст проти води. Не кладуть ніколи вінцьорка під воду, ані півперек води. Заманена макухом риба, що звичайно пливе під воду, запливає гирлом усередину вінцьорка й уже не може відтіль виплисти.

Вінцьорок лозовий зроблений таксамо, як сітковий, тільки що замісъ „полотна“ має сітку сплетену із дрібних галузок лозини з дуже маленькими дірками, які пропускають воду. Його тепер майже не вживають.

Ловлять також рибу на „вудку“ „грунтівку“ та „вудицю“.

Вудку роблять із нитки (часом також із кінського волосіння плетеного в 4—8 волосів), на кінці чіпляють купований гачок, а перед гачком дають дрібку олова, щоб гачок із приманою пішов у спід. У висоті, залежній від глибини, причіпляють „поплавок“ із гусячого пера, або кори з липи, — це показує, коли „риба бере“. Як примани вживають мух, глисти, хрушів, деколи ловлять яльці на черешню.

Грунтівка це — щось наче вудка, тільки що вона міцніша та не має поплавка. Гачок теж купований, подвійний, виглядає як якір. За обтяження вживають більшого кавалка олова, щоб тримав грунтівку на місці („на грунті“). За приману вживають хрушів, пільних коників, глисти та живої рибки, слезя, ковблика, або оклию („живець“).

Вудиця це — шнурок 10—12 м. завдовжки, а на ньому почіплені у віддалі $\frac{1}{2}$ —1 м. гачки з приманою. Примани вживають такої, як на „грунтівку“, а особливо хробаків ізпід вільшини та ліщини. Вудицю закладають на ніч півперек річки, а причіплюють вудицю шнурами, — їх називають „поврусъць“. На вудицю ловлять переважно яльці, ментуси та угри, рідше мерини та підустви. Ловити риби на вудицю заборонено.

Заборонено також ловити рибу „на востку“. „Воска“ це щось наче вила з загостреними кінцями, вони примоцьовані на дрючку. Ловлять ними рибу вночі, при свіtlі каганця. Рибу, що вночі спочиває у глибині, рибалки вишукують при помочі світла та вбивають її або приголомшують ударом „востки“. На востки ловлять також багато риби тоді, „коли риба третъся“, бо тоді вона звичайно дуже мало дбає про свою безпеку. „На востку“ ловлять рибу або раки з човна, або бредячи в річці.

При помочі світла ловлять також рибу шофатами, а називають це „страшадло“. Роблять це так: згори ріки йде одна частина рибалок зо світ-

лом та полошить рибу, а внизу, на яких 50 м. стоять інші рибалки із шофатами, що в них попадає риба.

Таксамо ловили давніше рибу „волочком“. Це щось наче „плахтинка“, тільки менша від звичайної. Тепер цього способу невживають.

Не ловлять тепер риби в „лісці“¹⁾) Останню „ліску“ заложено коло 1912. р. Була вона плетена з лозини, на 4 м. завдовжки, а 1 м. завширшки й 1 м. заввишки. На її кінці був приміщений „кіш“, цебто сітка з дроту, довга й широка — по 75 см. Зробили „ліску“ 1 км. нижче села Заславя, по середині Сяну на мілкій воді. Від сітки йшли два валі, укладені з каміння проти води. Течія води в „лісці“ була сильна й не пускала риби втекти із „ліску“ вгору, а риба мусіла опинитися в коші. „Ліску“ розібрали на доручення влади в 1922. р.

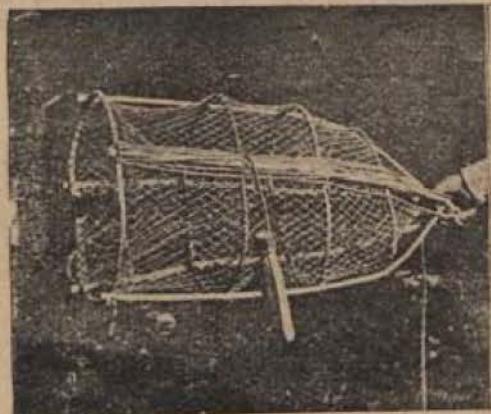
На трутку ловлять рибу тайком. Кусниці ловлять так, що більші глисти мочать у спирті до палення, а потім кидають їх у те місце, де сподіваються риби. Риба, що з'єсть таку глисту, задурмається й випливає поверх води, а тоді її ловлять руками. Інакше ловлять яльців. Куплені в крамничках „бобики“ (зерна подібні до насіння люцерни) мелють і „набивають“ ними хрущів, що їм повідривали передтим голови та крила. Ці хрущі кидають у воду, де риба їх єсть та затроюється. Мерину й меринку затроюють так: молоду конюшину крають дуже дрібненько, мішають її із житньою мукою й місять із цього тісто. Таке тісто кидають дрібними кусничками в воду.

Інших способів троєння не вживають.

Човна (крипи) та сітки роблять рибалки самі. Сітки роблять „глицею“ (це більша деревляна голка) або „гличкою“ (менша деревляна голка) та валком. Роблять сітки з конопляної пряжі, которую купують, бо коноплі в околиці Сянока не вдаються.

¹⁾ Спосіб цей описує проф. Т. Сулімірський у своїй статті „Рибальство на горішньому Сяні“ „Lud“, II. с. XI. т. із 1932. р.).

До роботи сітки з грубшої пряжі вживають глиці, з тоншої — глички. Для переховування риб уживають кошів плетених із лозини. Є два роди кошів. Один, менший, — із ручкою та шнурком зачіпати на шию, бере рибалка із собою, вибираючись ловити рибу. В ньому складає всю зловлену рибу. Більший кіш, що його деколи звуть „саджка“, призначений на те, щоб переховувати рибу. Він цілий плетений теж із лозини, має отвір замиканий дверцятами, куди впускають зловлену рибу. Такий кіш, коли в ньому є риба, замикають і причіпляють у воді до каміння, щоби риба була жива.

Сітковий вінцьорок.

НАД ДЖЕРЕЛАМИ ОСЛАВИ.

(Нарис матеріяльної культури із сумежжя
Бойківщини та Лемківщини¹).

Село Манів лежить над рікою Ославою, що має свій початок у недалекому селі Бальниці. На південні від села йде дорога з Лубкова (уряд. Лупків) до Тісної (урядово Цісна). За дорогою два вершки Бескиду — „Мотрагуна“ та „Кичера“, на північ від села верх „Кругла“, на схід „Патрія“.

Село розпадається на поодинокі частини, що мають осібні назви, а саме: 1. від моста через Ославу по парохіяльний дім — „Княньство“, 2. горішній кінець села — „Горішняньство“, що ділиться на такі частини: а) „Шкапяківци“, б) „Федеришівци“, в) „Косяківци“, г) „Гондарівци“, д) „Горішняни“ (5 хат під лісом); 3. на півдневому боці дороги під верхом Кичера — „Підкичери“.

„Княньство“ — це первісне село, що з бігом часу розбудовалося, поширювалося на північ і захід. Манів поруч із Щербанівкою, Бальницею, Солинкою, Миговою Волею, Лубковом і Смільником був оселею, основано на волоському праві²).

Всілід актам люстрації із 1765 р., що на них покликується згаданий автор, були це напочатку тільки війтівства, надані волоським попам і від них беруть називу „Князьство“, що з часом переходить у „Княньство“.

¹) Реферат, читаний на Зізді представників обласних музеїв у Сянці дня 31. травня 1936 р.

²) А. Стадніцкі: О всях так званих волоских на пулноцнім стоку Карпат. Львів 1848.

Назви від а) до г) частини званої „Горішняньство“ беруть початок від мешканців перших осель у цьому куті села. У парохіяльних метриках, що існують починаючи з 1784. р. стрічаються такі прізвища: Шкапяк, Косяк, Гондар, Красневич (у пізніших роках є згадка при Красневичах, що їх зовуть також Федеришівцями).

Гр. кат. церква в Маневі, збуд. 1841 р.

Подані понижче за алфавітом прізвища показують нам, що населення Манева переважно чисто українське. Ось ці прізвища з кінця XVIII. століття: Бесага, Беца, Бубенків, Васів, Василенко, Галушканич, Голий, Голик, Горешканич, Гремяний, Гондар, Дрочак, Дзедзик, Данчик, Дунда, Ільків, Козляк, Костів, Котик, Котищак, Коциван, Красневич, Куртяк, Куртянич, Лаврів, Лазоришин, Лисиганич, Опавка, Павлів, Павлюш, Попович, Попюк, Соломон, Сопяк, Сулак, Ульчак, Шкапяк, Шелемей, Фецин, Юрочко,

Ясенів. Ці прізвища показують, що чужого елементу було в Маневі дуже мало.

Крім цих прізвищ стрічаємо ще в давних метриках прізвища, що вказують на походження мешканців, а саме: Команецький (із Команьчі), Смільницький (зо Смільника), Опарівський (із Опарівки).

Тепер живуть у селі такі роди: Беца, Васів, Головач, Грубяк, Гонця, Данчів, Добрянський, Дро-

Гр. кат. церква в Лузі, к. Балигороду, збуд. 1864 р.

чак, Іваненко, Костів, Красневич, Кулинич, Лазоришак, Лисиганич, Мацинський, Мента, Опавка, Пелеш, Петрик, Петрушевич, Семан, Скалош, Сопяк, Стецьків, Станко, Шешерига, Фенич, Фундак, Ющак.

Із них Пелеші походять від дяковчителя Пелеша, що напочатку XIX. ст. жив довгий час у селі, а населення його — видно — любило, бо з метрик виходить, що часто запрошували його в куми.

Гонци прийшли зо Щербанівки, Семани з Зубенська, Менти з Лишної, Кулиничі з Волі, Шеше-

риби зо Солинки, Мацинські — це давні Гондарі (так призывають їх ще нині в селі, а прийшли вони мабуть із Мацини — з Горлицчини). Головачі походять зо Смільника, Станки — це нащадки зайдшого мельника Станка; Петрики та Петрушевичі — це присташі до Козляків. Їх іще нині в селі дразнять Козляками. Ющаки — це колишні Трухняки. Добрянські зайшли мабуть із Доброї, про походження Грубяжків годі було розвідатися.

„Хижка“ в Маневі.

Управа ріллі. Ниви в Макеві такі: „За погарів“, „Кошарниця“, „Дільці“, „Павлят вирх“, „Крапянки“, „Ославиця“, „Піжі“ (шмат поля між Ославицею та хатами), „Кошнірка“, „Глинець“ (на тому полі жовта глина), „Лаз“, „Над загороди“, „Тіснина“. Сіножати коло хат називаються „сигла“, груник коло церкви „Лазки“. Поле „пасічать“ (корчують ліс під поле) ще й тепер. Високо в горах положені пасовиська („груники“) пасічать що другий рік на толоку.

Господарят у той спосіб, що на поля садять перший рік „бандурку“ (картоплю), в „бандурчаниці“ сіють пшеницю, або жито (деколи по житі ко-

нюшину), та на третий рік овес. По вівсі навозять гноєм і сіють озиме жито, або „на яри“ ячмінь, оркіш. Озимини сіють звичайно більше, як яроого.

Обірника (гною) вживають звіринного, а гноять лише ниви, що не лежать над рікою. Ниви над рікою намулює весною вода, що виливає з ріки, а цей намул має таку вартість, як звіринні погної. На цих нивах сіють звичайно овес.

Землю обробляють плугом та бороною. Складові часті плуга такі: чепіги, граділь, дόчка, леміш, „стрила“ (полоз), чересло (переднє залізо). Скреплення леміша називають „рак“. Гряділь лежить на „пружнятах“ (пружних колесах), що їх лучить із гряділем залізна обручка. До всієї коліс прикріплюють ланцюжком „свбрінь“, а на ньому зачіплений „ожов“ (гужов). „Дóшка“, що прикріплена на осі, лучиться з четвернею при помочі „чокотова“. Коли ще орали волами, почіпляли ярмо на „ключику“, що приміщений на „четверні“.

Борона має 6 „бил“, на кожному „білі“ по 6 зубів (залізних). Била получені поперечками (лáтка). Із переду борони находитися поперечка (що її зовуть „побігачка“), на неї закладають залізне вогниво з ланцюгом (зовуть його заборінник“). До ланцюга причіплюють орчик.

Дуже цікаві звичаї при сіянні яроого збіжжа, а саме вівса, бо його стараються сіяти перш усого. У цей день не слід ніщо позичати з хати, не слід теж вигортати гною зпід худоби. Ці закази є в звязку з віруванням, якщо хто видає з господарства будь яку річ, що має вартість, може тим самим спричинити втрату майна. У день, коли мають сіяти овес, ладять скоро іду та поснідавши, кладуть на віз усе потрібне знаряддя. Коли вже все готове, найстарша жінка в хаті вбирає на себе кожух, обернений волосом на верх („воловатий“), виходить на двір та обходить тричі за сонцем віз, що до него запряжені вже коні. Під лівою пахою тримає хліб, у лівій руці посудину з водою, а правою рукою кропить віз і коні. Коли вже тричі обійшла та покро-

пила, виливає решту води перед коні, а потім кладе перед коні, хліб, що його держала під пахою. Господар хрестить перед кіньми батогом (бичом) і коні з возом переходят через хліб.

Вистерігаються, щоб тому, хто їде в поле, не перейшла дороги яка жінка (велике нещастя — як вагітна жінка).

„Сипанець“ у Маневі.

На поле господар бере „табіжку“ (торбину) з хлібом і сирим яйцем, а ще й хліб, що його вдома клали перед коні. Як починає орати, тоді загін „збиряє“, не розорює, та коли вже витяг першу борозду й вертається в другу сторону, кладе в борозду яйце із „табіжки“, відтак бере землі („глини“) з борозди та потирає нею коні по хребті, щоб здорові і сильні були та щоб худібка в оборі здоровавалася.

Звертає при тому увагу на те, яка птаха перша сяде на полі: як ворона, то буде добрий рік, коли плиска, то будуть у році лискашки. Коли при оранні побачить мушину, тоді певне буде урожай-

ний рік, коли ж знову жінку, рік буде поганий („дзюравий“).

До першого сіяння приготовляють „сівальницу“. Це новий мішок, що в ньому сівається збіжжа. До сівальниці зашивають в один ріг потроху всякого насіння, кавальчик або цілу просфору, гроши. Мішок повинен бути новий, невживаний, на вітві мотузок при ньому має бути також невживаний.

Збіжжа жнуть зубковатим серпом („сирп“), фабричної роботи. Складається він з „ручки“ та „сирпа“. Траву, овес і конюшину косять косою. Складається вона з вістря („коси“), прикріплена до „кістяти“ (ручки) „обрічками“, а щоб вони тугу трималися, закріпляють їх клинцем. Гострять косу брусиком („дурбак“ або „осевка“), що його тримають у „кужівці“. Клепають коси на „бабці“ — „молотком“. Вигладжують залізним прутом („витирач-прут“). Сінокоси бувають у липні та серпні.

Коли викосять овес, приносять косарі до хати вінець із вівса на косі. Коли знов-же привозять перше збіжжа додому, тоді слід поробити такі заходи, щоб миши не їли збіжжа: На полі при накладанні першої фіри не слід робітникам ні слова промовити до себе, доки не наберуть повної фіри. Коли вже збіжжа привезуть додому, один бере залізо (звичайно „бабку“ від клепання коси) в зуби та з цим обходить фіру, потім на місце, де має складати збіжжа, сіє дрібний камінь або пісок знад ріки. Коли ж беруть уже останню фіру, лишають у полі трохи мерви, та промовляють: „што забрали — то нам, а решту вам“. На останньому лані вяжуть „кріля“ (два снопи поздовж).

Збіжжа молотять ціпом, що складається з держака („щіпивно“) та „биленя“. На ціпивні є „каблучок“, на „билені“ — „капиця“, „Каблучок“ із „капицею“ лучить „зв'язка“ (шкуряний шнурок).

Ловецтво — відбувається потайки, бо право ловецтва виорендовують посторонні люди. Влада не дає дозволу селянам, а ще на самому промежжі

з Чехословаччиною мати та носити збрую, — тож ті, хто потайки займається ловецтвом, уживають рушниць, що іх по війні залишилося багато по наших селах.

Дики звірі трапляються в Маневі такі: дики, олені, серни, зайці, лишки (лиси), куниці, видри, тхорі, лисички (ласиці), вивірки, вовки, часами за-

Над джерелами Ослави.

блукається („слідно“) ведмідь. Із дикої птиці знають селяни: вірли, яструби, пугачі, сови, ворони, дики голуби, горобці, жайворонки, плиски, а решта — це все „пташки“.

Звірів та птицю стріляють, рідко ловлять у сильця або куповані заліза. Окремих приладів немає.

Рибальство. В Ославиці, що за Маневом розливается у ширше корито, буває така риба: пструги, марени, яльці, слижі (бабці). Іншу, дрібну рибу називають „маленькі рибчата“.

Рибу ловлять **руками**, між камінням або під берегом **саком** (часами зовуть його „шуфата“) та „гвіздкою“. Шуфата це сітка на двох дрючках, „на шторц“. Широка вона на один до півтора метра. Сподом сітки йде „підлога“, щебто дальша частина сітки зігнута та зошита краями. На краях приміщені та примоцьовані тягарці, що тримають підлогу на дні ріки. Рибалка йде з шуфагою проти бігу ріки, а другий перед ним бе дрючком об воду („бовтає“) та заганяє рибу до шуфати.

„Гвіздок“ — це рід залізних вилок із гострими зубами. Вилка прикріплена на деревляному держаку. На гвіздок ловлять рибу вночі при помочі світла в цей спосіб, що в зроблений з дроту каганець накладають сухих, смолячих скіпок, запалюють їх, один рибалка йде берегом, а той водою та освічує дно, де риба спочиває, а другий „гвіздкою“ бе рибу та викидає її на берег.

Малі хлопці ловлять рибу **вудками**, що їх роблять зо шнурка (нитки) та на його кінці причіпають гачок або купований, або роблений з твердого дроту.

Також і право рибалкування виорендоване державою, тому селяни рибалкують потайки.

Годівля звірят. Перед війною давав селянам великий прибуток випас волів. Переяважно випасали воли червоно-білі, краєвої раси. Випас цей відбувався в той спосіб, що кожний заможніший господар купував дві чи три пари волів „на яри“, випасав їх упродовж літа та під осінь продавав із заробітком. Тепер цим у селі майже не займаються, тому, що брак гроша, та ще тому, що годівля не поплачується. Давніше випасали селяни також і вівці. Звичайно два-три господарі кунували до спілки 50—100 овець, пасли їх у лісі, вночі придержували в кошарі, що її ставили на своєму полі, під лісом. Тепер випас овець також зменшився, випасають більше для власної потреби, для вовни та молока, з якого роблять сир („грудки“). Село має 4 громадські пасовиська, кожне для окремої частини села..

Худобу пасуть пастухи. На св. Петра уладжують усі пастухи з усіх 4 пасовиськ спільний празник на якийсь полонині й там гостяться ковбасою, яєшницею, давніше пили навіть „зорівку“.

Будівництво. Мешканці Манева живуть у хатах, що їх зовуть „хижами“. Хати будовані з дерева, криті соломою. Побіч властивої хижі містяться під одним дахом ще такі нутра: „хижка“ (комо-

Греко-кат. церква в Репеді, збуд. 1824 р.

ра), бойше, стайнія, а з боку будинку дочіплені „кучки“. Здовж задньої, а часами й бічної стіни будинку построена з дошок „загата“, що її крис „окап“. В тій загаті складають сіно, солому, та деяке приладдя. В селі є ще кілька курних хат.

Хати постороні так: Під спід у чотирох углах дають велике каміння, на каміння йде „трам“, на „трам“ дають „протеси“, а остання з них під дахом зоветься „платов“. Трам, протеси та платов прикріплені до „стовбів“. До платви запускають

кролі (крокви), на кролі йдуть „лати“, а лати криють соломяними „кичками“ (сніпками). Верх даху покривають „гребінем“. Гребінь буває з гонтів, чи дощок, або зо соломи. Коли гребінь із соломи, тоді його прикріплюють „кізлинами“, щебто патиками збитими навхрест у виді букви „Х“. Поздовжні частини в даху зовуть „стріха“, півперечні „щит“. Курні хати мають в даху отвір, щоб випускати дим, а зоветься він „вузниця“.

Вікна та двері містяться у „варцабах“, що їх творять менші отвори. Повалу запускають у платву. Долівка в хаті переважно з убитої землі, по стайннях буває долівка з дощок („окрайків“). Хати будують місцеві майстри, будівельний матеріал беруть зо своїх лісів, або купують в чужих. Куплене дерево ріжуть вдома „пилою“, а роблять це в той спосіб: Дерево до різання приміщують на двох кізлинах, що заввижки більше чоловіка та ріжуть його поздовж широкою пилою в цей спосіб, що один робітник стоїть на землі, другий на руштованні, приміщенім на кізліні.

При будові хижі придержуються таких звичаїв. Місце, де мають будувати хату, випробовують напочатку, чи воно добре. В тій цілі кладуть в чотирох углах цього місця на ніч хліб. Коли хліб на другий день ранком лежить на місці, то воно добре, коли ж ні, вибирають інше місце. Виbrane місце заорюють, на спід кладуть каміння, а на них трам. Потім кличуть священика, щоб „замолитав місце“. На кожному вуглі на трамі роблять хрестик, а у вижолоблену в трамі діру вкладають чверть срібного гроша, листя з барвінку, „вуждерево“ (корч подібний до полину), „клекічку“ (ростина подібна до сливи, росте під Кальварією), листя з верби, що росте самітно, просфору, все на те, щоб „лихе“ не мало приступу до хижі та скляний хрусталь („штоб люди в хижі били здорови“).

Із господарських будинків будують окремо „сипанець“ (шпіхлір), під ним є звичайно „склеп“

(пивниця). На переховування „бандурки“ мають окремі „ями“, покриті зверху стрішкою.

Зовнішні стіни хат побілені червоною глиною, а ті місця, де протеси пристають до себе, побілені білою глиною, або вапном. Денеде видніють на хатах над дверми намальовані прикраси у виді примі-

Нова гр.-кат. церква в Улючі, збуд. 1925 р.

тивної „кошиці“ (стилізована галузка ялиці), або „колічка“ (колісцяти — примітивне зображення сонця). Так само прикрашені та побілені „сипанці“.

Нутро хати уряджене дуже вбого. При вході, звичайно з правого боку, стоїть „ліжко“. Це тапчан, збитий з гебльованих дощок, на ньому трохи „стрембів“ (різного рода ганчірок та лахміття) та подушок. Під трьома стінами хати лави, в куті на скісі від „пеца“ (печі) стоїть стіл, що складається

зо „стола“ (верх) та „столини“. Столина це рід скрині, де ховають хліб, молоко, та іншу поживу. На стіні побіч печі є „шафа“ (мисник), а далі висить „лижник“, сільниця, при печі стоїть, або висить „дійник“ (скопець на молоко) та „масельничка“. Масельничка складається з „добенці“, „наверхника“ та „колотовки“.

В одному вуглі хати при вході стоїть „пец“ (печ). Лава при ньому зоветься „припеце“, отворі у печі „челюсти“, склепіння „підпібя“.

Важною річчю в кожній хаті є 2—4 „грядки“ або „гряди“. Це бальки, що находяться під повалою. На них вішають господарі своє вбрання („лахи“), на грідах приміщують різне майстерське знаряддя та врешті й скипки, щоби були сухі до підпалу. Гріди потрібні також для придергування знарядів до виробу одію, про що пишемо нижче.

Одіж. У Маневі одіж своєрідна, типова для цілої полоси, положеної над Ославою починаючи з Вальниці аж майже по саму Команьчу, а навіть Чистогорб.

Жіноча одіж така:

а) „Чахлик“ (сорочка з купованого, або домашнього лішого полотна, вишивана на ширину 1 см. на рукавах).

Її частини: „обшивка“ (комір), плечі, груди, наплічка (рамена), рукави. Рукави завязують „застіжкою“, „обшивку“ спинають спинкою. Чахлик є довгий тільки до пояса („по пульпец“), до його прішивають „подоблок“ з домашнього, гіршого полотна, що сягає по коліна.

б) „Літник“ — це спідниця на неділю та свято з купованої матерії. Дівчата вбираються в „літники“ синьої, червоної або рожевої краски, замужні жінки із лелійової, зеленої й білої, вдови чорної. Чорний літник зовуть „кабат“.

„Літники“ морщать жінки в дуже дрібні плісочки та прикрашують їх у самій горі „фарбіткою“ понижче в околиці колін — стяжками (шнур-

чавти) та коронками, а долом стяжками „на чотири полі“.

При самому поясі є „обшивка“, що тримає спідницю на бедрах, у споді дають підклад, щоб літник був штивний, не мнявся. Перед літника роблять з полотна, або іншої матерії, дешевшої, а закривають його „запаскою“.

„Запаски“ бувають різної краски, звичайно вбирають запаску відмінної краски, аніж літник.

Українська молодь у народніх строях із села Манева.

Запаска має такі прикраси, як літник, тільки ще долом має коронкові „фальбани“.

У будень ходять жінки в спідниці, що вшита як літник, тільки з грубшої матерії та без ярких прикрас, хоч прикраси зо стяжок на них є.

На „чахлик“ надягають „лейбик“ (корсетку). Бувають лейбики з гранатового, або чорного сукна на будень, а із синього на свято. „Лейбик“ прикрашають нашивками та жовтими металевими гудзиками, а краї обшивують купованою „драбинкою“. На лейбиках на обох полах та зо заду вишивають

„косицю“ — подібну до галузки ялиці, на груди „колісками“ (малі колісцята). Носять лейбик ростібнений на грудях, а спинають тільки в поясі. Іззаду висить ізпід лейбика „басабанка“. Це широка узориста стяжка, що її причіпають до обшивки літника. На шиї носять „крайки“ (гердані із пацірків, що їх самі жінки роблять).

Українська красуня з Манева збирає лен.

На голові носять жінки та дівчата „хусті“ куповані в місті, нашивані з трьох боків стяжками. Жінки заплітають косу на „химлю“ (звичайне мале колісце з ялівцевого коріння або дроту), на те вкладають „чепець“, а потім „хустю“.

Зимою носять короткі „кожушниці“ або короткі „куртки“. Обуваються в ходаки, рідше в:

,,скірні“ (чоботи). Тепер появилися в селі чевики.

Чоловіки вбираються в сорочку, „гачі“, на верх надягають „ногавки“ із „єдноличного полотна“. На сорочку надягають „лейбик“ (камізоля) з такими самими прикрасами як у жінок, на голову „капеліх“, зимою — шапку. Капелюхи повстяні.

Українські жінки йдуть на відпуст до Манева.

малі криса заокруглені вгору. Коли парубок жениться, його капелюх прибирають „покрийкою“ (китиця) та обвивають „басабанкою“.

Приготування страви.

1) Майже при кожній хижі є свій колодязь, коли де його нема, беруть воду в сусіда. До прання

беруть воду з Ослави, або гірських потічків, де кому ближче.

2) Огонь добувають кресалом, уживають також сірників, або власного виробу бензинових запальничок. Тертям дерева об дерево вогню не добувають.

3) Головною поживою є збіжжя, а саме овес, сіють також трохи жита, пшениці, ячменю. Збіжжя мелють у „млинци“ (жорнах), що складаються з колоди, „дуджайки“ та „млинцівки“, каміння верхнього, каміння спідного, перплиці та веретена. В колоді є заглублення на зерно, „дуджайка“ та „млинцівка“ (отвір), що ними висипується мука. В горішньому камені є отвір, а в ньому поперечка („порплиця“), а на ній осажене веретено.

Ячмінь товчуть у ступці на „крупи“ (пенци). Ступка така, як до товчення льону на олії.

Крім збіжжя найважнішою поживою є картопля „бандурка“, а ще біб, капуста, буряки, („борщ“), часник. Із грибів знають та їдять правдиві гриби, „козаки“ (козарі), підпеньки, масляники, голубінки, баранячі роги, білі.

До варення поживи вживають горшків, що їх купують в Балигороді.

Олій роблять так: Насіння льону сушать та мелють у млинці. Треба, щоб з змеленого насіння звийшла мілка мука, тому перемелюють кілька разів та пересівають через сито. Із млинця виходить мука „різка“ (суха), тому товчуть її у ступці.

„Ступка“ — це колода, що має наскрізь продовбану діру. Спід колоди „заднений“, цебто в ньому закріплено дно. Колоду ставлять в хаті під „гряду“, а на гряді почіпляють дрючик. До дрючка почіплений „потовкач“ із ручками, щоб було лекше орудувати. „Потовкач“ підтягають дрючком угору, а потім стягають ручками у ступку та товчуть на муку. Коли мука вже масна, її вибирають зо ступки та несуть до „воліарниці“. Там мірять муку та сплять її до „корита“, солять, додають часнику, та мнуть руками закраплюючи тричі водою „в міру“.

бо мука сохне під руками. Готову, вимішану муку дають до діжки („макушниці“), а з неї на „панов“.

Панов вимурована як кухня, в середині бляха, а довкола бляшаний „облок“, щоб мука не розсипалася. Під бляхою палять та гріють муку, а одна жінка усе мішає її, щоб не припалилася. Нагрівають муку до того часу, поки вона з масної не стане знову суха, а це на те, щоб олій був темніший.

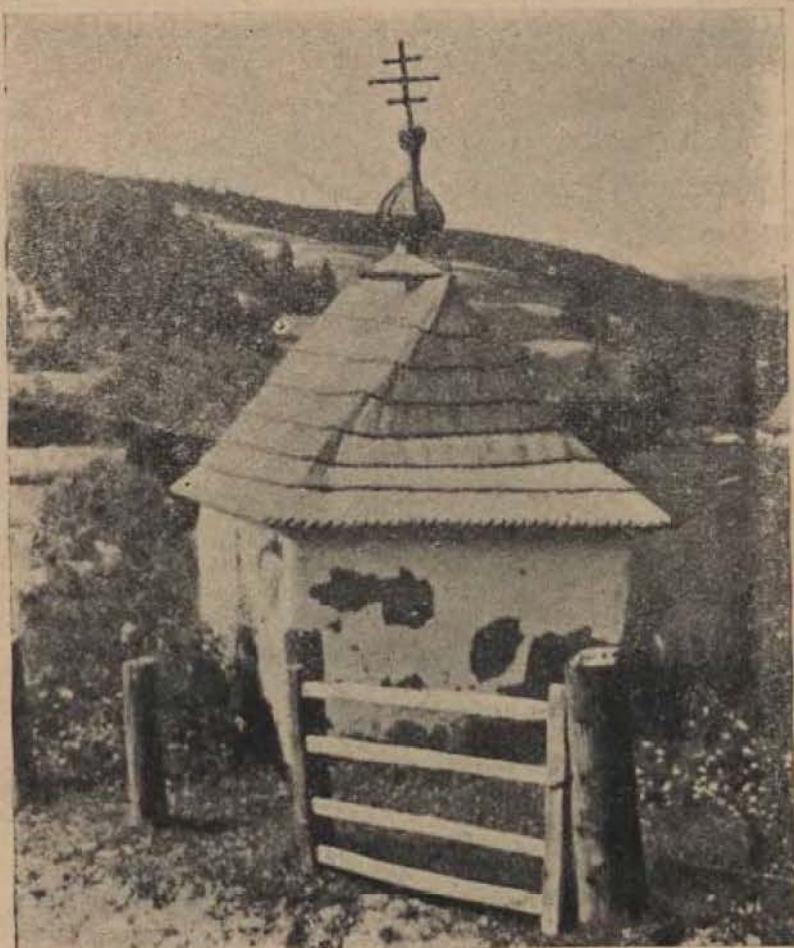

Геко-кат. церква в Обаримі, коло Ізебок,
збуд. 1828 р., віднов. 1929 р.

По висмаженні муки збирають її із паневи до „внуч“ (рід мішка з подвійної матерії) та із „внучами“ саджають до „колоди“. Колода буває ясенева, або букова, вижолоблена. На споді в колоді є денце з дірочками, а нижче цівка, що не витікає олій. Повище того місця, де заходять у колоду „внучі“ з мукою є „стріла“, танок із денцем. Цею стрілою прикривають „внучі“, а потім „притяга-

ють" стрілу клинами при помочі „таранів", що прикріплені до рухомих жердок на грядах. Стрілу притягають так довго клинами, поки не витиснуть усього олію...

Хліб, а радше паляниці („адзимка") печуть із вівсяної муки. На Різдво печуть „крачун", на

Капличка в Довжиці, коло Команьчі.

Великдень паску. До цього вживають ячмінної, житньої, а рідко пшеничної муки.

„Крачун" — це круглий хліб, що на ньому перед всадженням у піч робить хазяйка пальцями з трьох боків три рівці, а всередині дірку, а там сипле мак та закладає часник.

На Святий Вечір бувають у газдів звичайно такі страви: часник із крачуном, селедці, пісна ка-

пуста, бандурка, пироги (з картоплею), бобальки (рід галушок з картоплі або муки), крупи (пенциак), ябchanка з крупами, біб, гриби, а хто має, то ще й мід.

До їди вживають ложок, переважно деревляних, а то й купованих, металевих.

Хліб до печення виробляють у „палачках“ (рід кошика із дерева).

Греко-кат. церква в Мошанці, коло Яслиськ,
збуд. 1834 р.

Мяса їдять дуже мало, більше набілу, а це тому, що важко його продати. Яйця та дріб продають.

Суниці та малини продають, для себе лишають трохи „яфирів“ (афин) і з них роблять напиток в роді вина.

Лучба, транспорт.

Їздять кіньми, літом возом, зимою саньми.
Вози мають двсякі: „драбний“ та „лісний“.

Драбним возом возять сіно, збіжжя, лісним ідуть у ліс, до міста.

Віз складається із „передного пісаду“, на нім осаджені колеса. До передньої віси причіплені „сниці“, а доних дишель. „Драбинна звора“ лучить передні колеса із задніми при помочі „огнivця“. Люшню називають „лéвча“.

Саней уживають також двояких: „сани“ та „санки днені“. Санки складаються із таких частей: „санки“, 4 страми, 2 насади, сниці та дишель. У сани запрягають пару коней.

„Санки днені“ на одного коня складаються із санок, переднього щитика, заднього щитика, боків, дна, сниць та дишля.

ЗМІСТ.

	Стор.
Передмова	1— 4
Від Сянока по Динів	5—53
Боротьба за церкву в Кремяній	54—61
Рибальство в Сяніччині	62—71
Над джерелами Ослави	72—92

Кожна Школа, Читальня, Кружок Рідної Школи,
Кружок „Союза Українок“, „Парохіяльна Дитяча
Бібліотека“ повинні передплачувати журналік:

„СВІТ ДИТИНИ“

який виходить від 1 листопада 1919 р. і становить
справжню **ДИТЯЧУ ЕНЦІКЛОПЕДІЮ** байок, ка-
зок, оповідань, пісень, сценічних картин, забав, за-
гадок та сміховинок, подаваних у гарній формі та
з великою кількістю образків.

„СВІТ ДИТИНИ“ є невичерпним джерелом принад-
ної та корисної лектури для дітей від 6—14 р. життя!

„СВІТ ДИТИНИ“ є необхідним помічником для кож-
ної матери в її праці над вихованням дитини!

„СВІТ ДИТИНИ“ — це міст духової сподуки поміж
всєю українською дітворою, розкиненою по всім
світі — бо має він читачів у всіх 5 частих світа!

Цілорічна передплата в краю виносить 4 зл.

Передплата для Чехо-Словаччини — 25 к. ч.; для Ру-
мунії 200 леїв; для Америки і Канади 1 долар.

БАТЬКУ! Не жалій одноразового видатку 4 зл.
чи 1 долара для добра своєї рідкої дитини!

Запренумеруй для свого синка, чи донечки

„СВІТ ДИТИНИ“

який стане для неї справжнім приятелем і любимцем!

Пиши на адресу: Львів, ул. Зіморовича ч. 2.

„СВІТ ДИТИНИ“, допущений до шкільних бібліотек
на основі рескр. Міністерства Освіти з дня 15 лю-
того 1937. ч. II. Рг. 14938/37.

Видавництво „СВІТ ДИТИНИ“ видає ще крім
газетки — також

„Діточку Бібліотеку“

яка виходить щомісячними книжечками в обемі
3—5 арк. друку в дорозі передплати і виносить:

для краю 5 зл.; для Чехословаччини 30 к. ч.; для
Америки і Канади 1·50 долара. — Адреса:

„Діточа Бібліотека“, Львів, Зіморовича 2.

ЦЕНТРОСОЮЗ

ЕКСПОРТУЄ

збіжжя
бекони
дріб
яйця
клоччя

ПРОДУКУЄ
мило
мясні вироби
навиває нитки

Вашу будучність найкраще
і найпевніше забезпечить

„КАРПАТИЯ“
т-во вз. обезп. на життя
у ЛЬВОВІ, РИНОК ч. 38.

ОДИНОКІ В КРАЮ УКРАЇНСЬКІ
ГРАФІЧНІ ЗАВЕДЕННЯ
літографія і клішарня

„У НІ Я“ Братів Чучманів
Львів, Мілковського 5, тел. 292-97,

виконують

літографічні друки і друкарські
кліші одно і більше барвні, —
гарно — дешево — скоро.

||| Добру заплату
 за набіл одержите,
 якщо доставляти його будете тільки
 до
 РАЙОНОВОЇ МОЛОЧАРНІ
 ● МАСЛОСОЮЗУ ●

Земельний Банк Гіпотечний

Акційна Спілка — Девізовий Банк.

Централя: Львів, ул. Словацького ч. 14.

Філ я: Станиславів, ул. Соб ського ч 11.

Телефон ч. 23-82, 252-92. Тел. адреса Землебанк-Львів,

Кonto ПКО. (Варшава) ч. 149.000.

Кonto ПКО. (Львів) ч. 500.170.

Жировий рахунок в Банку Польськім у Львові.
 Акційний капітал зол. 5.000.000. — Власна камениця.
 ВИКОЮЄ сікі банкові чинності, КУПУЄ і ПРОДАЄ цінні папери, КУПУЄ девізи, валюти по курсі
 дня на найкорисніших умовинах, ПРИЙМАЄ і ВІПЛАЧУЄ вклади в золотих і золотих в золоті. НЕРЕВОДИТЬ інкасо у всіх місцевостях краю і на чужині, ПОЛАГОДЖУЄ перекази заграницю до всіх
 місцевостей світа, ПРИЙМАЄ вплати на вкладкові
 книжечки платні оказателеві. У всіх краях Європи
 й Америки власні кореспонденти.

НАЙКОРИСНІШЕ

зложите свої ощадності обезпечте своє майно від
 й поладнаєте всі банкові огню й від крадежі-влому
 справи в Коопер. Банку в Т-ві Взаїмних Обезпеч.

„ДНІСТЕР“

у Львові, Руська 20. — тел. 280-50, 205-47.

2321/34

Ревізійний Союз Українських Кооператив

Центральне Обєднання Української Кооперації
відає такі часописи:

1. „Господарсько-Кооперативний Часопис“. Тижневик. Містить кооперативно освідомлюючі статті, вістки з життя і праці української кооперації, практичні поучення до ведення кооператив, тощо. — Передплата: річно 18 зол., піврічно 9 зол.
2. „Кооперативна Республіка“. Місячник: теорія і практика кооперації, господ. питання, суспільне життя. Господарська і кооперативна хроніка. Огляд преси, і т. ін. Книжкові премії (безплатні додатки), — Передплата: річно 12 зол., піврічно 6 зол.
3. „Кооперативна Родина“. Місячник для дому і родини. Річно 60 сот.
4. Бібліотеку популярних книжок і підручників з усіх ділянок кооперації, української господарської історії, спомини кооперативних діячів і т. д. Досі вийшло 53 числа. Каталог на жадання безплатно.
5. Друкі й ділові книжки до провадження кооп. усіх видів Адреса для замовень: Ревізійний Союз Українських Кооператив, Львів, ул. Міцкевича ч. 12

Склад Народної Торговлі в Сяноці

поручає

членам, кооперативам і приватним купцям
споживці й кольоніальні товари, насіння
господарських рослин і трав.

ЯК КУРИМО — то лише
найліпші **ПАПЕРЦІ**
Й ТУТКИ (повноватки)

„КАЛИНА“

української фабрики кооперативи
„БУДУЧНІСТЬ“ в Тернополі.

On 21st. Star. St.

616653

Не вільно нам забувати,
що всілякі

-7. V. 1937

купуємо тільки з правдиво української фабрики

„ФОРТУНА НОВА“

Церковні брокати, борти, френцзлі, панаму
і нитки D. M. C. до вишивання фелонів і фан,
готові фелони, фани, павуки, хрести, чаші, дзво-
ни, прапори для Товариств і відзнаки, евангелія
і прочі церковні книги, образи і образці, кадило
купуйте ї замовляйте в українській кооперативі

„ДОСТАВА“ у Львові, Ринок 43/І.

і в склепах: у Львові, Руська 20, — в Пере-
мишлі, Косцюшка 5.

„Зоря“

Фабрика Хемічних Виробів
О. Левицька і С-ка

у Львові, ул. Кордецького ч. 50

Тел. 260-04. — ПКО 503.881.

популярні власні вироби найкращої якості:

ПАСТУ до взуття „Елегант“ терп. і воск. у всіх
красках

ПАСТУ до взуття „Елегант“ люкс. в тубах у всіх
красках

ПАСТУ до підлоги „Французька маса“ (фротеруючу
і фарбуючу)

ВІСК до підлоги — **СИНКУ** до білля помадкову
і коронову — **ШВАРЦ** до чобіт — **ВЯСЕЛІНУ** до
шкір — **ВІСК** шевський — **СМОЛОУ** шевську чорну
і білу — **МУХОЛАПКИ**.